

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 15.

V LJUBLJANI, 15. APRILA 1934.

KNJIGA 15.

CVETOČA MAGNOLIJA (Foto)

FRANCOSKI DUH IN NEMŠKA NARAVA

Louis Reynaud, profesor vseučilišča v Lyonu, je dal na svetlo že dokaj tehtnih spisov o razmerju med Francijo in Nemčijo. Tudi na nemški strani pridno proučujejo francoskega duha. Največ odmeva sta vzbudila F. Sieburg »Ali je Bog Francoz?« in E. R. Curtius »Razprava o Franciji«. Razni nemški avtorji so reševali tako imenovani francoski statizem, uravnovešenost, umirjenost. L. Reynaud pa se je — poleg drugih svojih rojakov — lotil pretresati tako zvaní germanski dinamizem. Pri tej Nemški duši (L' Ame allemande) se hočemo nekoliko pomuditi.

Kaj je torej ta nemška priroda? Reynaud jo opredeljuje: »tesna zveza podzavestnosti in nezavestnosti z umstvenostjo, zmes čuvstva s pametjo; drugače povedano: subjektivizem. Ta subjektivizem se je nenehoma razodeval skozi stoletja, sprožil je najprej reformacijo, potem romantiko, pokreta, ki imata oba svoj izvor na Nemškem. Najnovejši pojavi nemškega življenja pričajo, da je germanska duša še vedno v istem kolo-vozu.

Pred vsem je treba imeti na umu, da nemški znameniti dinamizem ni nič drugega nego tisti subjektivizem, ki se zaveda sam sebe, se neguje in se kar najbolj razvija. Spričo njega meni Nemčija, da je v stiku z globokimi silami življenja in prirode ter na ta način poklicana, dajati svetu zagon vekovečnega obnavljanja. Tako vidi Curtius — pred njim pa Fichte — v Nemčiji prvoten, izviren, bistveno tvoren narod, med tem ko bi bila Francija trpen, konformističen narod, izhajajoč iz postarane prosvete davnin, prikovan s svojo pokornostjo na častljive, toda zastarele vzorce. »V početku Nemčije«, piše Curtius, »je bil upor, v početku Francije pa podvrženost.« To bi obsojalo Francoze, da morajo biti statičen narod, dočim bi bila Nemčija dinamičen narod.

Ali na žalost, moramo pripomniti, zgodovina Francije in Nemčije ne potrjuje teh teoretičnih opazovanj. »Podvrženost« francoskega ljudstva ni ovirala, da ne bi bilo kar na celem ustvarilo omike srednjega veka, tiste civilizacije, ki je pač morala imeti nekaj novega in velikega na sebi, saj jo je posnemala vsa Evropa. »Upor« in »dinamizem« Nemčije pa nista preprečila, da ne bi bila

skoro ves čas svoje zgodovine slepo stopala za francosko prosveto.

Pragmatično je torej dokazana domišljavost nemške nature. Ako pa še teoretično prav preiščemo francoskega (ali obče človeškega) duha, se zanj ugodno izteče.

Najprej glejmo, da se ne ujamemo v past, ki jo nastavlja nemška filozofija: proti germanski živnosti (vitalnosti) ne postavljamo zgolj umske obrambe. Na tem torišču bo življenje (z veliko začetnico!) in spremstvo Pesniških Sil gotovo vselej zmagovito. Toda točno je treba poudariti, da gre tu za človeško življenje, in vprašati, kaj mu daje njegovo vrednost. No, to je pač ona »podvrženost«, iz katere bi nemški dinamizem rad naredil nedostatek, znamenje prepadanja.

Da, človekova veličina je v tem, da je podvržen, da se pokori svetovnemu redu, fiziki, matematiki, logiki. Teh zakonov pa ne prenaša kakor živali, temveč se jim podreja, t. j. spoznava in priznava jih. In v okviru te podrejenosti sme izvajati svojo svobodo.

Ta veliki nauk humanizma ali človečnosti je bistveni delež dediščine iz davnine. Antika je Francoze naučila, kako ceniti duha podvrženosti (soumission). Ta duh preveja tako modroslovje kakor pesništvo ali stavbarstvo.

Kaj pa predlaga dinamizem? Svoboda? Ali ni to tista svoboda, ki jo imajo živali v prirodi, ali pa rastline, prosto stremeče proti soncu? Človeška svoboda je svoja stvar. To je razumna svoboda, ki se meri s prirodnimi silami, se jim podreja samo za to, da jih laglje užene. Človeška umetnost je možna edino v takšni svobodi. Življenje in Svoboda, to je hitro rečeno. Vendar plodovi človeške prostosti: pesnitve, kipi, spomeniki bodo še stali, medtem ko se bodo sile in svoboda, ki so zgolj živne, že davno povrnila v prah in prst, da ondi obnovijo svoje kali, vekomaj menljive in minljive.

KAKO NEKAJ DOKAŽEMO?

ZNANOST POZNA PET MOZNOSTI

Ce mož trdi, da mora biti v kleti še najmanj petnajst stotov pre-moga, ga žena lahko povede v klet in mu pokaže, da ga ni ni-ti za tri stote. Ta

dokaz »na oči«

(ad oculos), kakor sploh vsako dokazo-vanje, pri katerem se o resničnosti kakšne stvari prepričamo na podlagi naših čutov, je najboljši, dasi tudi ne ved-no najzanesljivejši.

Če nam pogled n. pr. kaže, da je zem-lja ploska in da se sonce sprehaja na svoji dnevni poti okoli zemlje, ali če nam roka, ki smo jo iz mrzle vode vtaknili v mlačno, pripoveduje, da je ta mlačna voda gorka, tedaj vemo, da gre za čutno prevaro in da so nas naša čutila pustila na cedilu. Pogosti so pa tudi primeri, ko čuti za kakršno koli sklepanje, doka-zilno ali zmotno, sploh ne prihajajo v poštev in v teh primerih si mora zna-

POMLAD NA POLJU (K. Firzlauff-izrezanka)

nost, ki je v prvi vrsti navezana na dokaze, pomagati na druge načine.

Učitelji govorne umetnosti razločujejo tu pet vrst dokazov: avtoritetni, indirektni, dokaz po naliki (analogiji), induktivni in deduktivni dokaz.

Avtoritetni dokaz

Je med temi menda najbolj nezanesljiv in ga vsaj znanost proglašja za navideznega. Samo Pitagorovi učenci so ga močno upoštevali, »autos epha«, »on (Pitagora) je dejal«, je bila formula, ki je odpravljala vsak ugovor. Pitagora ni bil pač samo matematik in filozof, temveč tudi politični voditelj in baš v politiki so se ljudje do danes prav tako radi sklicevali na avtoritete kakor v cerkvi. Takšno sklicevanje pa je postalo današnjemu, bolj skeptičnemu človeštvu, že precej od muh in pričakovati je, da bodo ustanove, ki se opirajo samo na avtoritete, prej ali slej prenehale imeti takšno vlogo v človeškem življenju.

Indirektni dokaz

se opira na to, da bi bilo nasprotno nazarje nesmiselno. Nekdo si hoče kupiti vrtič, toda previden prijatelj ga svari, češ da mu bo vrtič povzročal samo velike tekoče stroške in nazadnje veliko zgubo. Mož se brani: »To je nemogoče! Tisoči malih uradnikov in delavcev si omišljajo vrtiče in jih obdelujejo desetletja. Tega vendar ne boš trdil, da jih vzdržujejo zgolj zaradi zgube. Saj denarja za takšen luksuz niti nimajo — torej jim morajo vrtovi sami nekaj donášati.« Takšen posredni dokaz pa učinkuje pogostoma seveda le malo prepričljivo. Smatramo ga bolj za nekakšen uvod in smo razočarani, če mu ne sledi kaj stvarnejšega.

Dokaz po naliki

Francoski masni psiholog Gustave Le Bon pravi, da dosega ljudski govorniki svoje največje uspehe s površnimi primerjavami in posplošenji poedinih primerov. Metoda je prastara in je vsaj na prazne ljudi tudi vedno učinkovala. Če pravi n. pr. Machiavelli v svojem »Vladarju«, da bo človek iz preprostega ljudstva najbolje razumel vladarjevo bistvo, ker je tudi gore najbolje razumeti iz nižin, je skušal svojo misel dokazati s takšno analogijo. Lep dokaz — kakor da bi tisti najbolje vedel, kako je na gori, ki ni nikoli na gori bil! Najobsežnejšo moderno zbirko analogijskih dokazov nam nudi Spenglerjev »Propast zapada«

— zato pa tudi ni knjige in teorije, ki bi stala na bolj lončenih nogah, nego je Spenglerjeva teorija.

Trezni znanstvenik skoraj ne priznava drugega dokaza razen

induktivnega.

Ta gre takole: iz posameznih opazovanj se polagoma gradijo splošni zaključki: Zaba je zelena, puščavni lev rumen, polarna lisica bela: mnoge živali nosijo barvo svoje okolice in ta barva jih dela v tej okolici težko vidne — torej jo nosijo zaradi zaščite. Politik dokaže, da je neka uprava koruptna, s tem, da navede vrsto korupcijskih primerov. Čim večje je število poedinih primerov, tem boljši je dokaz.

Med tem ko se induktivni dokaz giblje od spodaj navzgor, od poedinega k splošnemu, je

deduktivni dokaz

usmerjen baš nasprotno, od splošnega k poedinemu. Posebno filozofi, pesniki in drugi ljudje s fantazijo in »posebnimi nameni« opirajo svoje trditve radi na dedukcije, a pri tem se lahko tako strašno zmotijo kakor tisti politik, ki bi hotel iz splošno ugotovljene korupcionarnosti neke uprave sklepati, da je ta in ta uradnik te uprave, ki ga niti ne pozna, tudi korumpiran. Še slabše je, če temelji splošna sodba na majhnem številu primerov. Filozofije vseh časov so n. pr. delale vse mogoče deduktivne sklepe na temelju presenetljivo majhnega števila poedinih izkustev, zato pa jo je filozofija tudi srečno pripeljala tja, da jo resna znanost dandanes ne smatra več za polnovredno duševno disciplino. Deduktivni dokaz je dopusten sploh samo v področjih, ki jih človek po izkustvih in drugače najtemeljiteje obvlada. Kr

RIBA BREZ PLAVALNEGA MEHURJA

V reki James v Virginiji (USA) so odkrili ribo, ki ji manjka plavalni mehur, kar je prav taka abnormiteta kakor ptica brez peruti. Riba potrebuje plavalni mehur, da se lahko drži v vodi tudi kadar ne premika plavuti. Edino na ta način si lahko riba tudi od časa do časa odpočije. Riba, ki so jo zdaj odkrili, pa plavalnega mehurja tudi mnogo ne potrebuje, ker živi samo v rečnih brzicah, kjer je mirna lega v vodi vobče nemogoča. Če si hoče ta riba počiti, si mora poiskati zavetja in opore pod kamenjem in skalami, med katere se trdno zagobje, da je voda ne more odnesti. Zaradi tega plavalnega mehurja tudi ne potrebuje in tako ji je ta, za ribe tako značilni organ počasi okrnel.

NASTANEK TKANINE

ČRTOMIR ZOREC

K splošni izobrazbi sodobne ženske spada nedvomno tudi korenito poznavanje tkanine, njenege izvora in bistva ter vsaj nekaterih trikov, s katerimi se da tkanini iz manjvrednega materiala varljiv videz dragocenejšega. Ženska ima vsak dan, vsako uro opraviti s tkaninami, pa naj bo to perilo, obleka, posteljnina, prti, zavese, pohištveno blago i. dr. Kdor ve, kako tkanina nastane, bo znal čitati iz nje mnogo. Vedel bo, koliko truda in solz tiči v enem samem metru kotenine. V tem metru se družijo znoj ameriškega črnca z bombažnih plantaž s solzami bridkih skrbi naših ubogih delavk. In kako dolga je pot s plantaže preko morja, iz Hamburga skozi predilnice, tkalnice in belilnice do trgovine!

Zgodovina tkanine sega tja v egiptsko dobo. Na najstarejših mumijah so našli že tako fine tančice, da se čudijo sodobni strokovnjaki in ugibajo, kako natančne ročne statve so že imeli takrat. Srednji vek stoji v znamenju grobega sukna in lanenega platna, tu pa tam zasledimo tudi finejše tkanine, pred vsem brokate in tančice. Če izvzamemo preproge, gobeline, čilime, ki prav za prav niso tkanine v čistem smislu, je bila vsa proizvodnja prejšnjih časov precej enolična. Danes bruha tovarne dan na dan nove vzorce, nove tkanine. Težko se je spoznati v morju imen, vendar bistvo, vezava in material ostanejo zmerom isti ali se pa le malenkostno izpreminjajo.

Material za tkanine je silno pester in se ravna po namenu tkanine. Tako se n. pr. zimsko blago izdeluje iz volne, letno perilo iz lanu, gasilske obleke iz azbestne tkanine, ki je nezgorljivo. Danes prihaja na trg večinoma bombažno in volneno blago. Precej tudi tkanine iz lanu, svile, umetne svile, konoplje in jute. V manjši meri pa še tkanine iz vlaken koprive, azbesta, slame, kovin, stekla, kokosa, ramije, novozelandskega lanu, manilske konoplje, raznih palm (aloe, ananas), kavčuka, žime, papirovine, morske svile, dlake raznih domačih in divjih živali (koza, velblod, pes, bober, kunec, zajec, krava itd.).

Bombažna vlakna se pridobivajo iz plodov raznih vrst bombaževca, ki uspeva le v toplih, pred vsem v tropskih pokrajinah. Največje bombažne plantaže so v Južni in Severni Ameriki, v Indiji

in v Egiptu. Pa tudi v ostalih azijskih in afriških predelih goje precej bombaževca. V Evropi uspeva le na Pirenejskem, Apeninskem in Balkanskem polotoku. V Jugoslaviji skušajo ucvrstiti kulturno bombažne rastline pred vsem v Južni Srbiji, v okolici Gjevgejlije in Ohridskega jezera. Kakovost bombaža je odvisna od finoče in dolžine vlaken. Čim tanjša in čim daljša so posamezna vlakna, tem višje kakovosti je dotični bombaž. Najboljši je egiptski mako, dalje sea islandski, ameriški, afriški, evropski, najslabši pa je indski.

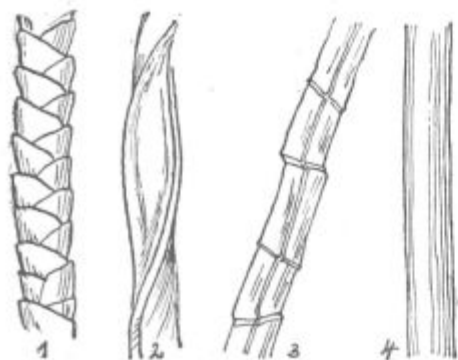
Volno dobimo pri striženju gojenih ovac. Strizemo enkrat ali večkrat na leto. Najfinejšo volno nam daje ovca vrste merino (v Franciji jo imenujejo rambouillet, v Španiji escurial, v Italiji nagratti, v nemških deželah pa elektroal), tršo, malo kodrasto volno pa nam daje škotska ovca, imenovana cheviot. Največ volne izvaža Avstralija. V Jugoslaviji pridelamo toliko volne, da moramo uvažati samo finejše vrste za tkanine iz česane volne.

Lan, tudi pri nas splošno znana kulturna rastlina, je razširjen po vsem zmernem pasu. Največ ga pridelujejo v Belgiji, Holandski in Rusiji. Dočim goje pri nas le modri lan, uspeva drugod tudi sinje in čisto belocvetni lan. Vlakna so v stebelu med lubjem in jedrom. Zato je treba lan po žetvi izpostaviti vplivu vlage (pri nas rose, drugje pa lan namakajo v vodi), da odstopi lubje. Nato se stebela posuše in tarejo. Iz strtih stebel se lan nato izčeše. Lanena vlakna so dolga, leskotna in močna.

Prava svila se pridobiva iz kokonov metulja sviloprejca, ki se goji danes že po vsem svetu, dočim je bil včasih državna tajnost stare Kitajske. Še danes je gojenje metulja sviloprejca večinoma pod državnim nadzorstvom. Tako tudi v naši državi, kjer se goji na veliko pred vsem v Vojvodini, Srbiji in Dalmaciji. V naši državi pridelamo toliko prave svile, da jo moremo tudi precej izvažati.

Umetna svila se pridobiva na kemijski način iz celuloze. Poznamo več postopkov, s katerimi dobimo tako zvano bakreno, nitratno, viskorno in druge umetne svile. Kljub temu, da v naši državi še nimamo tovarne za izdelovanje umetne svile, so tkanine iz umetne svile tudi pri nas že tako poceni, da si čim

dalje bolj osvajajo trg. Od prave svile se loči pred vsem po sijaju, ki je pri pravi svili topel in mehak, pri umetni svili pa trd in steklen. Najbolj pa se loči od prave svile v ceni. Vse kaže, da bo glede cenenosti in velike proizvodnje kmalu dosegla bombaž.

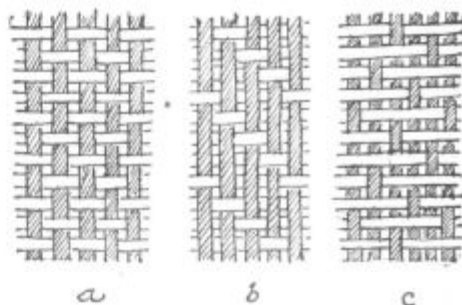
VLAKNA POD MIKROSKOPOM
1. volna, 2. bombaž, 3. lan, 4. svila

Konoplja in juta se pridobivata na podoban način kot lan. Konoplja, ki se prideluje v veliki množini tudi v naših podonavskih krajih, se uporablja največ za vrvi, vreče, mreže itd. Juta, ki uspeva le v tropskih krajih, pa se uporablja največ za vreče, preproge, embalaževino itd. Druga manj važna rastlinska vlakna se pridobivajo bodisi iz stebel (kopriiva, hmelj), iz listov (palme, novozelandski lan) ali s plodov (kokos). Morsko svilo (bysans) trgamo s školjk (tudi v Jadranskem morju).

Pređenje na kolovratu je vsakemu slovenskemu človeku že bolj ali manj znano. Načelo pređenja je uravnati in združiti več vlaken v en sam pramen, nekoliko posukati in nastane nit. Isto se vrši v velikih mehaničnih predilnicah kot na domačem kolovratu, le da dosežejo v predilnicah velikansko proizvodnjo. Seveda so predilni stroji silno komplicirani, da dosežejo absolutno enakomernost in poljubno debelino niti. Čim debelejša je nit, tem nižje število ima. Navadno je bombaž številčen po angleškem sistemu (yard in libra), dočim je volna po mednarodnih merah (meter in kg). V glavnem se prede dvojje vrst niti, osnovo in votek. Osnovne niti so tiste, ki tečejo po dolžini blaga, votkovne pa one, ki osnovo pravokotno prečetajo. Da postane nit močnejša jo dvojje, škrobijo (pri bombažu), klejajo (pri volni) oziroma gumirajo (pri svili). Nit iz dveh različno barvanih niti se imenuje mouliné, nit iz

raznobarnih vlaken pa mélange. Predejo se tudi efektne niti z vozlički, z odebelinami, ovite s kovinasto žico itd. Za finejše bombažne tkanine se preja mericerizira, t. j. da se ji lesk in nežen otip. Volna se prede v glavnem na dva načina, v mikano in v česano volno. Iz mikane volne se tko debelejšje tkanine, odeje, doubli, sukno itd. Iz česane pa gladko blago (tkzv. kamgarni).

Tke se bodisi na ročnih ali na mehaničnih statvah. Seveda je tkanje na mehaničnih neprimerno racionalnejše. Načelo tkanja v grobem je naslednje: Osnovne niti so razpete v vsej širini in so vdete v lučalnice. Z lučalnicami dvignemo željeno število osnovnih niti, v zev pa vržemo s posebno pripravo votkovno nit. Nato dvignemo tiste osnovne niti, ki so ostale spodaj, zgornje pa spustimo. Nastane nov zev in v tega vdenemo votek drugič. Tako se ponavlja in prepleta votek za votkom: tkanina nastaja. Red, v

PREPLETANJE NITK
a) platno, b) keper, c) atlas

katerem se dvigajo lučalnice z osnovnimi nitmi, tvori vezavo tkanine. Temeljne vezave so platno (pri bombažu in lanu, sukno pri volni, taft pri svili), keper in atlas. Iz teh so sestavljene vse druge (ripsi, panama, vatel, cirkas, krepí, štruksi itd.). Za tkanine z velikimi vzorci nam služijo statve z jacquardskim strojem.

Požlahitev ali apretura tkanin je bolj ali manj kompliciran postopek, ki da sirovi tkanini s statev lepo vnanjost. K apreturi spada pranje, čiščenje, beljenje, mehčanje, likanje, impregniranje itd. Pliše in žamete je treba rezati, flaneli in barhente kosmatiti, blago za tisk smoditi, volnene tkanine česati ali velhati, da se spolste.

Poznanje sirovin oz. tkanine je prav posebno važno pri nakupovanju. Najvažnejše je, da znaš ločiti volno od bombaža, kajti marsikje hočejo bombažno ali

vsaj polbombažno tkanino vsiliti za volneno. Z barvo, s predenjem in z apreturo se da res doseči videz volne, toda bombaž ostane bombaž. Včasih so blago ločili že po otipu: volna je mehka, živa, lan hladen, umetna svila steklena, gladka, prava svila šumi in skomina itd. Zanesljiveje se da določiti material za zaiganjem. Preizkus napravimo takole: iz tkanine potegnemo nitko in jo na enem koncu zažgemo. Če je nitka iz vlaken rastlinskega izvora (bombaž, lan, konoplja, juta, umetna svila itd.), bo zgorela skoraj brez duha in brez pepela. Če pa je nit iz vlaken živalskega izvora (volna, prava svila), bo gorela počasi in napravila po roženini smrdeč ogorek. Azbestne niti ne zgore, zato tko iz njih pred ognjem varne cevi, gasilske obleke itd. Rastlinske niti se ločijo med seboj po dolžini, trdnosti in videzu vlaken. Bombažna vlakna so nalahko zvitna, večinoma kratka, lanena svetla, trda in dolga, vlakna umetne svile so dolga kot nit in teko ves čas vzporedno. Seveda je še precej drugih metod za ločitev tekstilnih sirovin, pred vsem kemijskih in mikroskopskih, vendar zadostujejo za prvo silo navedene preizkušnje.

KORISTI BLISKA IN STRELE

Izumitelji si vedno znova prizadevajo, da bi na kak način izkoriščali energijo, ki se sprošča v zraku pri električnih nevihtah v obliki bliskov in strele. Pri tem pa ve-

Garber: ORAČ

Tekstilna industrija je v naši državi že tako razvita, da bi se lahko oblačili le v doma izdelane tkanine, ko bi se mogli odreči pri nas tako silno priljubljenemu tujemu blagu in luksuznim tkaninam. Z uvozom inozemskih tkanin obremenjujemo naše že tako preveliki uvoz za 200 milijonov Din. Zadovoljimo se s tem, kar proizvajamo doma. Saj so naši stroji prav taki kot v Angliji in drugod in naši strokovnjaki prav tako izvežbani kot drugje.

Tako so čipke naših žirovskih in logaških deklet prav tako lepe kot inozemske, vendar se te čipke pri nas težko prodajo, po vrhu pa še za sramotno ceno. Žalostno je, da nas inozemci, ki prihajajo v naša krasna letovišča, v svojih časopisih opozarjajo na krasoto naših čipk. Je pač tako, da domačini cenimo le to, kar je importirano iz tujine, ako tudi glede kakovosti in vrednosti zaostaja za našimi domačimi izdelki.

Ali naše dame res ne vedo, kako dragocene so čipke slovenskih deklet, prepocene s solzami bridkih skrbi in blagoslovljene z uboštvo in tiho molitvijo? Če ne iz narodnogospodarskih razlogov, vsaj iz srčnih razlogov bi morali ceniti domače blago.

činoma ne upoštevajo, da mehanična energija teh nebesnih pojavov, ni tako zelo velika, kakor je veličastna podoba, v kateri se nam kaže in da se tisto, kolikor je je, izkorišča že v samem naravnem mehanizmu, brez posredovanja tehnike. Zrak, ki ga prebije blisk, se razžari, pri čemer se zračni dušik spoji s kisikom v dušikov oksid, ki ga dež izpira na zemljo. Dogaja se torej natanko isti proces, ki se ga poslužuje moderna industrija za izdelovanje sintetičnih gnojil. Toda med tem ko mora industrija računati z velikimi izdatki za električni tok, izdeluje atmosferska elektrika dušikovo gnojilo zastonj. S površnimi računi so dospeli, da sprejema zemlja letno nekako 100 milijard kg vezanega dušika, ki se tvori v atmosferi med nevihtami.

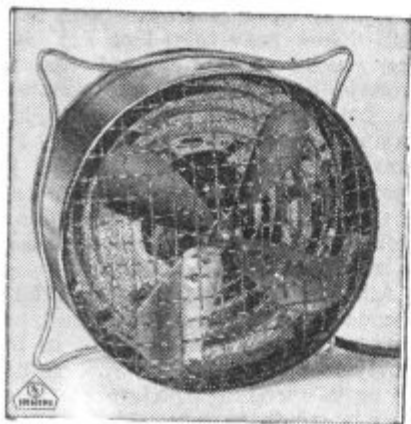
LASTNA KRI PROTI DEPRESIJAM

Mühlheimski zdravnik dr. John poroča o zanimivem načinu zdravljenja duševnih depresij. Pacientom vbrizgava v mišice njihovo lastno kri, in sicer kri iz žil odvodnic. Za vsako injekcijo potrebuje po 10 cm krvi, zadostuje 15 injekcij v presledkih dveh treh dni. Učinek je bil v mnogih primerih naravnost presenetljiv. Znanstvene razlage zanj še nimamo. Ker poznamo le malo sredstev zoper duševne depresije, je zbudila Johnova metoda v medicinskih krogih veliko zanimanje.

TEHNIČNI OBZORNİK

VENTILATOR ZA MRZLI IN TOPLI ZRAK

Ko se začno iznad stalnih omizij gostiln in kavarn vrtinčiti vse gostejši oblaki tobakovega dima, ko poostane v zborovalnih dvoranah zrak že gost in neprozoren od aoparice, ko se ozračje po obednicah opoldne in zvečer nasiti osladnega vonja po kuhinji, takrat se zavrtje ventilatorji, ki začno buča-

Ventilator Protos
z električno grelno napravo

če ali samo tiho pojoče arkati pokvarjeni zrak iz prostorov. Ko ventilatorji že nekaj časa teko, se začno vse bolj množiti glasovi, ki zahtevajo, naj se ventilatorji spet ustavijo, češ, da se čuti neprijeten preprih. Zlasti pozimi je z ventilatorji ljudem kaj težko ustrežti. Nekateri raiši sede v zagatnem vzdrušju, kakor da bi trpeli hladni preprih, kar pa spet odbija prijatelje čistega zraka.

Da bi se v bodoče obe stranki zadovoljili, je električna industrija konstruirala ventilatorje, ki imajo v okrovu poleg električnega motorja s propelerjem tudi še električen grelec, sistem žičnih spiral, ki jih razžarja električni tok, slično kakor pri malih električnih pečicah z reflektorji. Tako opremljen ventilator ni prijeten samo poleti, marveč tudi pozimi, ker se lahko vrti v obratni smeri in dovaja v prostore čist zimski zrak, ki ga soroti segreva. S takim ventilatorjem ki se gradi seveda tudi kot namizni ali stenski smetuljček, se lahko ustvarimo v sobi prijetno pomladansko sapico ali pa zimsko burjo — kakor nam drago. tuj

NAJVISJE LEŽEČA ELEKTRARNA V ALPAH

Na Predarlskem grade 1800 m visoko v Alpah elektrarno, ki je zamišljena kot zaključni člen v verigi električnih central vzdolž Rena, ki so zvezane med seboj z dalinovodom za visoko napetost 220.000 voltov in predstavljajo danes najmočnejši

energijski vpletok v Evropi. Nova elektrarna, ki je postala znamenita po vratolomnih tehniških delih, ki jih je zahtevala gradnja, bo proizvajala letno 150 milijonov kilovatnih ur električne energije. Voda, ki bo gnala elektrarno, se nabira za 53 m visoko dolinsko pregrado v imetno jezero z vsebino 5 in pol milijona kubičnih metrov. S tega jezera teče voda po 2800 m dolgih ceveh na turbine s skupnim učinkom 125.000 konjskih sil. Vodni padeč znaša 690 m.

PAZI NA VREDNOST KOVINSKIH PREDMETOV

Največji institut za raziskavo železa in jekla (Iron and Steel Institute of America) je v obsežnih in dolgotrajnih cenitvah dognal izgube, ki nastanejo s korozijo, to je z uničevanjem železa po vlagi, visoki temperaturi in kislinah. Dobljeni rezultati so zelo presenetljivi. Od leta 1890. do leta 1923. je znašala svetovna proizvodnja železa 1960 milijonov ton; v to dobo spada namreč svetovna vojna, ki izkazuje največji podvig kovinske industrije. Istočasno pa je uničila rja 700 milijonov ton železa, torej 40 odstotkov celotne proizvodnje! Vsaj delno predstavo o uničenem železu dobimo, če si predočimo, da je za prevoz tega železa potrebnih poldrugi milijon tovornih vlakov. Ker stane tona železa 1000 do 1500 Din, znaša pri najnižji cenitvi vrednost v 33 letih uničenega železa 700 milijard dinarjev ali letno 21 milijard dinarjev. Kar velja za železo, velja tudi za druge kovine. Ali nas ne opominjajo te številke, da je treba na tem področju pričeti s temeljitim štedenjem?

Rjavenje železa moremo preprečiti na 2 načina. Prvič tako, da mu razen silicija primešamo še nekoliko titana, niklja ali kroma ter ga segrevamo v električnih pečeh dalj časa na 3000 stopinj Celzija. Na ta način dobimo jeklo, ki ne rjavi. Če primešamo temu jeklu še nekoliko molibdena ali cirkona, mu zvečamo trdoto in obstojnost v taki meri, da ga ni možno prevrtati z najtršimi jeklenimi svedri, niti staliti z avtogenskim varilcem. Omenjene vrste žlahtnega jekla so za navadno uporabo predrage. Uporabljamo jih le za izdelavo jedilnega orodja, kirurških instrumentov in za oklepe granat, ki prodrejo skozi najdebelejše železne oklepe.

Na drug način obvarujemo železo pred rjo, če ga prepleskamo Mnogo predmetov, ki jih ni mogoče prevleči z barvo, pa prevlečemo z nikljem, kositrom ali cinkom. Pred desetimi leti se je vrtlo v prakso še pokromanje. Krom ima namreč veliko kemično odpornost ter oksidira (zarjavi) šele pri zelo visokih temperaturah. Pa še dve izredne lastnosti imajo pokromani predme-

ti. Prvič nahuknejo (se prevlečejo z modro vijoličasto barvo) šele pri 600 stopinjah Celzija, s čimer odpade mučno in dolgotrajno snazhenje, drugič so zelo trdi ter se skoraj ne obrabijo.

Pokromanje se izvršuje slično poniklovanju s pomočjo električnega toka. V železne kadi, ki so v notranjosti obdane s steklenimi ploščami, vlijemo raztopino kromove kisline, kateri dodamo nekoliko žveplene kisline. V to raztopino postavimo svinčene plošče, ki jih zvežemo s pozitivnim polom, ter predmete, namenjene pokromanju, katere zvežemo z negativnim polom električnega voda. Pri prehodu električnega toka se izločijo iz raztopine delci kroma ter prevlečejo negativno naelektrene kovinske predmete.

Vendar z enostavnim prehodom električnega toka problem pokromanja še ni rešen. Kakovost prevleke je namreč odvisna od koncentracije raztopine, temperature kopehi, gostote toka in dobe, v kateri učinkuje tok. Ker je plast kroma zelo trda, je ne moremo polirati; nje videz je zato mot-

no modrikast. Zaradi tega prevlečemo najčešče predmet s plastjo niklja, ga poliramo, nato pa ga šele prevlečemo s plastjo kroma. Pri tem postopku zadošča 0.0005 do 0.001 milimetra debela plast kroma, ki ne škoduje lesku nikljeve prevleke.

Marsikomu se bo zdelo opisano pokromanje zelo potratno. Kajti čemu naj že ponikljan predmet še pokromimo? Odgovor na to vprašanje so dali praktični rezultati, ki so pokazali, da ima pokroman predmet večjo odpornost ter mnogo daljše življenjsko dobo kakor jo ima samo ponikljan predmet.

Zaradi svojih izrednih lastnosti se je pokromanje v zadnjih letih povsod obneslo. Uporabljamo ga v dekorativne svrhe ter tam, kjer bi izguba materiala po koroziji bila prevelika, n. pr. pri raznih orodjih, svedrih ter v livarski in steklarski industriji. Omeniti je treba, da pri pokromanju industrijskih predmetov ponikljanje odpade, kar je tako iz ekonomskih kakor tudi praktičnih ozirov precejšnjega pomena.

tma

R A D I O

DVOJNI JEK

(Zanimivosti iz radiotehnike)

Sto osemdeset kilometrov visoko sega zemsko ozračje. Toda komaj petino te višine so dosegle »človeške priprave«, mali registrirni baloni, ki so nam že od nekdaj poznani v teh zračnih višinah vladajoče atmosferske prilike. O obstoju ozračja nad doseženo višino 30 km nam pričajo le utrinki, ki v teh višinah zažare ter tečajni siji, ki se v njih pojavljajo.

Iz znanstvenih opazovanj, da se pojavljajo istočasno s tečajnimi siji tudi magnetne motnje na zemlji, sklepamo na prav posebno stanje ozračja v višinah 100 km. To stanje morejo povzročiti — tako vsaj sklepajo učenjaki — le močni žarki s sonca ali z vsemirja, ki jonizirajo (naelektrijo) zračne molekule ter spremenijo zrak v dober prevodnik elektrike. Prevodna zračna plast se za čudo ne razprostira v brezmejni prostor marveč je omejena od plasti, ki jo imenujemo po odkritelju Heavesideju: heavisidska plast. Le-ta je navzlic temu, da jo zadevajo s prvotno silo najraznvrstnejši žarki, popoln izolator, ki prav posebno zaustavlja elektromagnetno izžarjanje z virom na zemlji. Izmed zemeljskega (umetno povzročene) izžarjanja imajo le radiovalovi tako ogromno razsežnost, da dosežejo heavisidsko plast, kjer se odbijajo v spodnjo prevodno plast, dokler ne pridejo spet na zemljo. Zaradi tega odboja nam je mogoč brezžičen sporazum z vsemi kraji na zemeljski obli. Da še več: čuti moremo celo jek lastnega glasu, ki je natočen radiovalovom z odbojem ob heavisidski plast obkrožil zemljo. Saj se širijo

radiovalovi s hitrostjo 300 tisoč kilometrov v sekundi ter potrebujejo za vso pot okoli zemlje (le-ta znaša, če upoštevamo, da se gibljejo kakih 150 km nad površjem zemlje: 42.000 km) le sedminko sekunde.

Jek lastnega glasu je natančneje opazoval ameriški radiotehnik O. H. Caldwell ter našel, da se to podaljšanje glasu prav nič ne razlikuje od jeka, ki ga čuje govornik, kadar govori nasproti 25 metrov oddaljene stene. Iz te primerjave sledi, da potrebujejo radiovalovi isti čas za obkrožitev zemlje kot zvočni valovi za prevalitev 50 metrov dolge poti.

Heavisidsko plast pa morejo prodreti žarki, ki jih pošiljajo na zemljo sončne pege. V tem primeru se radiovalovi porazgube v vsemirje. Zato je tudi v dobah, ko je na soncu mnogo peg, radijski prenos zelo slab in neenakomeren. Vzroke današnjega dobrega radijskega sprejema (posebno kratkih valov) moramo iskati zato predvsem v dejstvu, da vlada na soncu doba, ki izkazuje minimum sončnih peg. Ker pa peg na soncu nikoli ne zmanjka, sklepamo utemeljeno, da prispevajo le-te tudi k znatnemu pojemu radiovalov, ki ga imenujemo »fading«.

UTRUDLJIVOST BREZŽIČNIH ODDAJNIH POSTAJ

Ze dalj časa je bila strokovnjakom utrudljivost, rastoče pojevanje oddajne energije brezžičnih oddajnih postaj nepo-
slnjiva uganja. Nekoliko tednov ali mesecev po otvoritvi novih postaj je postajala pri vseh stalno nameščenih postajah množina prenešene energije vedno manjša ter je večasi tako oslabila, da je onemogočala vsak medsebojni sporazum. Le s stalnimi spremembami tehniških naprav v oddajalcu je bilo

mogoče saj deloma odpraviti to rak-rano radiotehnike.

Vsak oddajalec ima dvoje slabih strani, ki jih ni mogoče stalno nadzirati: površinske razmere v anteni ter stanje tal, ki vanje pošilja oddajna postaja neprenehoma ogromno električno energijo. Prva hiba je mnogo manjša; zato moramo pač vzrok opisani oslavitvi v pretežni meri pripisati zemlji. Kajti zemlja ne more brez okvare »prebaviti« vso v kilovate rastočo energijo, ki jo vanjo vtiska oddajalec. Ona se namreč pri prehodu elektrike presnavlja. Ker pa je

zemlja po svojem sestavu zelo zamotana, je pač samo ob sebi umljivo, da je možno to presnavljanje le težko zasledovati. Zato tudi danes še ne poznamo nastalih preosnov.

Kljub temu moremo utemeljiti naše sklepe. Pri oddajalcih na oceanskih parnikih namreč opisane utrudljivosti ni. To nam dovoljuje sklep, da moramo vzrok utrudljivosti pri stalno nameščenih postajah iskati v pretežni meri le v kemijski ali bolje elektrolitski preosnovi zemlje, v katero prehajajo ogromne množine električne energije. ma

O DEŽNIKIH IN SONČNIKIH

Nedavno smo brali v »Jutru« notico, da je izumil prvi dežnik Anglež Jona Hanway uter se 28. okt. 1750 prvič pojavil na londonskih ulicah s svojo »streho nad glav«, a da so gledalci od smeha in krohota skoraj popokali.

Ko sem pa jela zasledovati v starejših knjigah vesti o dežnikih in sončnikih, sem kmalu naletela na tele vrstice v Nehrtingovi knjigi »Historisch-politisches Lexikon«, izdani l. 1736. na str. 845: »In Spanien, Asia, Afrika, Amerika und anderen heissen Ländern bedient man sich der Parasols gegen die Sonnenhitze — in Frankreich und Deutschland aber werden sie vom Frauenzimmer vor den Regen gebraucht und daher Regenschirme geheissen.«* Grimmov »Deutsches Wörterbuch« pravi pod značnico Regenschirm: »Seit dem Anfang des 18. Jahrhunderts ein tragbares Gestell zum Schutz gegen Regen«; t. j. »Dežnik se imenuje od začetka 18. stoletja prenosno orodje za varstvo zoper dež«.

S tem nam je podal oče germanistike definicijo dežnika in ugotovil približno datum njegove izumitve oz. prve uporabe v srednji Evropi — nekako med 1710.—1720. torej vsaj 30 let pred Hanwayevim javnim nastopom z dežnikom v Londonu. Še starejša pa sta laški izraz parasole (= sončnik) in franc. parapluie (dežnik). Uporaba sončnikov pa sega v stari vek. Starogrški nazivi sončnika so izvedeni iz besede skia (= senca): skias, skiadeion. pozneje

skiadion. Imeli so pa Grki tudi naziv skiron (soroden nemškemu Schirm iz skirm in sanskrtskemu čarman (= koža) za bele sončnike, kakršne so nosili Posejdonovi in Helijevi svečeniki in Ateniine svečenice ob verskih slavnostih. Pri pesniku Theokritu naletimo na izraz tholia, ki pomeni sončnik, a tudi slammik zoper pripeko. Tudi Rimljanke so že uporabljale sončnike; Ovidij, Marcijal in Tibul jim pravijo umbraculum (od umbrare = senčiti), t. j. senčilo, Juvenal in Marcijal pa umbella = senčica, mala senca.

Dežnikov pa niso poznali niti stari Grki niti Rimljani. Izumili so jih šele ljudje novega veka v srednji Evropi, najbrž Francozi, ki so nadedli temu o.odju ime parapluie, ki ga razlaga Litré iz parapluie = »brani dežju!«. Die pa (in za njim Körting) kot bastardno tvorbo iz it. in španskega imperativa para = odbijaj in franc. pluie.

Francoski naziv so prevzeli skoraj vsi evropski narodi nekateri so ga v drugem delu nekoliko »podomačili«; n. pr. Nemci v Parapli, Skandinavci v paraply, Romuni v paraploiu, paraplei, Čehi v paraple itd.

Drugi narodi so franc. naziv prevedli bolj ali manj natančno: španski par-águas »odbijaj vodé!«, it. par-acqua, portug. guarda-chuva = »varuj dežja!«, rum. cort de ploaie »šator zoper dež«, slovaški protidážnik, sh. kišo-bran (po slovarjih tudi štit od kiše), nemški Regenschirm (prvotni pomen besede skirm je ščit, varstvena streha), madž. es-ernyő (hlapčevski prevod nemškega naziva). Češki izraz deštník, slovenski dežnik od l. 1860., arabski šatavljje ne vsebujejo pojma »varstvo, ščit, odbijanje«, temveč so izvedeni zgolj s priponami (obrazil) iz besed sl. dež, č. dešt, arabski šita = dež, odn. šatta = deževati. V raznih nemških pokrajinah pravijo Dach, Regendach, na Slovenskem tudi streha n. pr. v Podjunj. Bolgari so vzeli svoj čadur in Albanci (Arnavti) svoj čadri (Gegi) in čadri (Toski) iz osmanskega čadur = šator. Litvanski skėtis pomeni »ščite. Rusi imajo za dežnik samó izraz zontnik, ki je narejen iz kake holandske ali dol-nemške okrajšanke besede

* Slovenski: »V Španiji, Aziji, Afriki, Ameriki in drugih vročih deželah uporabljajo parazole (sončnike) zoper sončno pripeko — na Francoskem in Nemškem pa jih rabi ženstvo zoper dež in zato se zovejo dežniki.« (Okoli l. 1736 so pisatelji pogosto še pisali predlog vor namestu für in obliki Asia namestu sedanje Asien.) Leta 1719. je objavil Matthias Kramer v Nürnbergu »Das königliche nieder-hoch-deutsche Dictionarium«; v tej knjigi pravi, da nosi ime Regenschirm tudi nekakšna plaheta ali ponjava zoper dež: zove jo tudi Regentuch.

de Sonnenschirm. Včasí pristavljajo privednik doždevój (= dežni).

Za sončnik so Lahi ustvarili izraza 1. ombrella (tudi ombrello) = »senčica« in 2. para-sole = »odbijaj sonce!«. Prvega so prevzeli Francozi (ombrelle = ženski sončnik), Romuni (umbrella), novoveški Grki (ombrélla, včasí s pristavkom dja ton ilio = za sonce) in Osmani (ómbrela).

Nekateri narodi pa rabijo to it. besedo tudi kot naziv za dežnik: Angleži umbrella (poprej tudi umbrel-ello), Bavarci (Umbrel), Osmani, Grki, podkarpatski Rusini (ambryla), Bolgari (umréla), Srbohrvati (amrela, v Bački ámlera, na Cresu lumbrela), Slovenci (marela, mrele; omréla v Rožu, umarél v Ziljski dolini). Romuni (umbrella de ploae) in Lahi sami: ombrella ali — ello; sončniku pa pravijo zdaj ombrellino.

Drugi laški naziv (parasole) je postal skoraj mednarodni in služi v raznih jezikih tudi za označbo dežnika Poljaki zovejo sončnik parasolík (ali parasol od slońca), dežnik pa parasol, event. s pristavkom »od

désczcu«), Malorusi obadva parázolj; Francozom je parasol = sončnik za moške.

V nekaterih jezikih je napravljen naziv za sončnik (kakor v laščini) iz besede »senca«: španski sombrilla, portug. sombreiro; angl. izraz sun-shade je zložen iz sun = sonce in shade = senca, senčilo; osm. giölgielik in sayéban ste izvedenki iz besed giölgie, odn. sayé = senca, torej »senčnik«.

Zgolj prevodi besede parasole so: nemški Sonnenschirm, madž. nap-ernyö, port. guarda-sol, sh. sunco-bran (v slovarjih tudi štít od sunca in hladnik), slovaški proti-sljéčnik, litv. saúles skétis = sonca štít.

Češki slunečnik, slov. sončnik in arabski šamsije so izvedenke iz besed č. slunce, sl. sonce, arabski šams; v njih ni pojma »varstvo, zaščita«.

Za velik sončnik, ki se lahko uporablja tudi kot dežnik in je zato temne barve, so ustvarili Francozi izraz en-tout-čas, t. j. »v vsakem slučaju«, Nemci pa Sommerschirm. E. K.

Z A N I M A L O V A S B O :

Prazgodovinski človek se je silno dobro razumel na obdelavo blaga. V oblekah prazgodovinskih človeških trupel so našli šive, popravila in krpanja, ki bi delala čast še vsaki današnji gospodinjí.

»Norimberški lijak« je bila knjižnica, ki ízšla l. 1647. in je vsebovala navodila, kako se v šestih urah naučít nemškega pesnikovanja in rímanjat.

Leo Tilgner: UREDNIK

Na kalifornijski obali je velikanski zemeljski plaz pred kratkim zasul lokomotivo. Našli so jo s pomočjo magnetne izle. Iskalci so šli z njo preko zasitega ozemlja in tam, kjer se je postavila navpično, so začeli kopati in so se tudi dokopali do stroja.

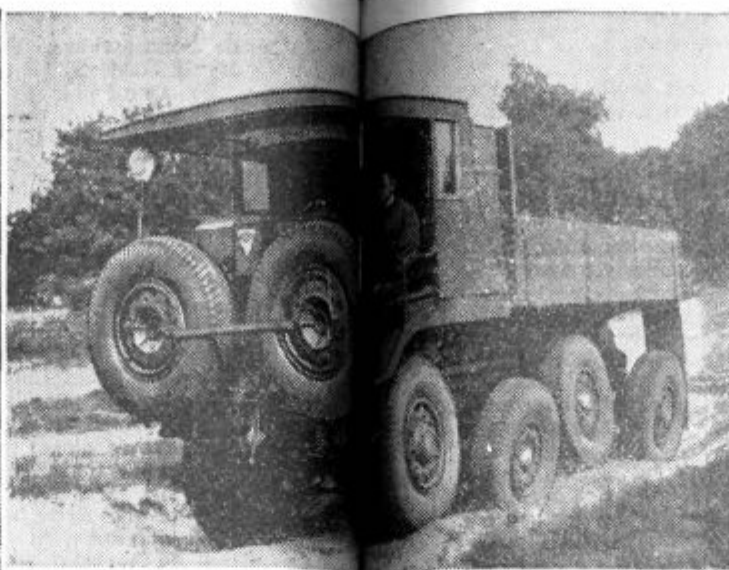
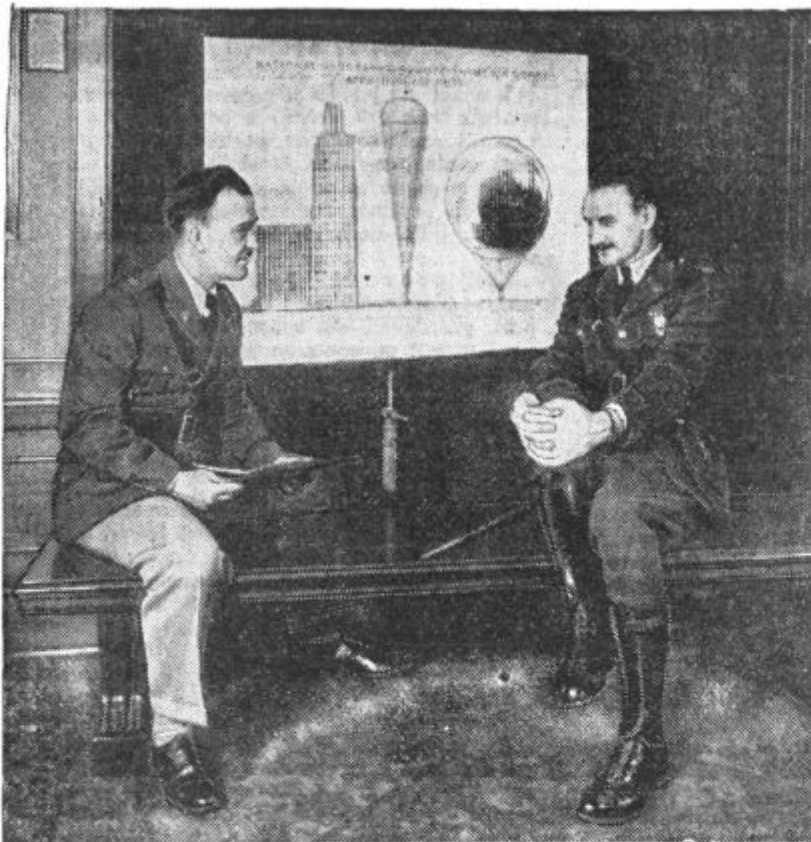
Zaradi 30letne vojne je nemško prebivalstvo padlo od 16 na 4 milijone. Saška je izgubila v enem samem letu 900.000 duš zaradi vojne, lakote in bolezni, prebivalstvo Vrttembergške je v 7 letih padlo od 400.000 duš na 50.000.

Za pariško svetovno razstavo l. 1937. nameravajo zgraditi stolp, ki bo meral v višino 530 ali celo 700 m. Vsekako bi bila to najvišja zgradba na svetu, kajti sedanji prvak, Empire State Building v New Yorku, meri »samoc« 375 m.

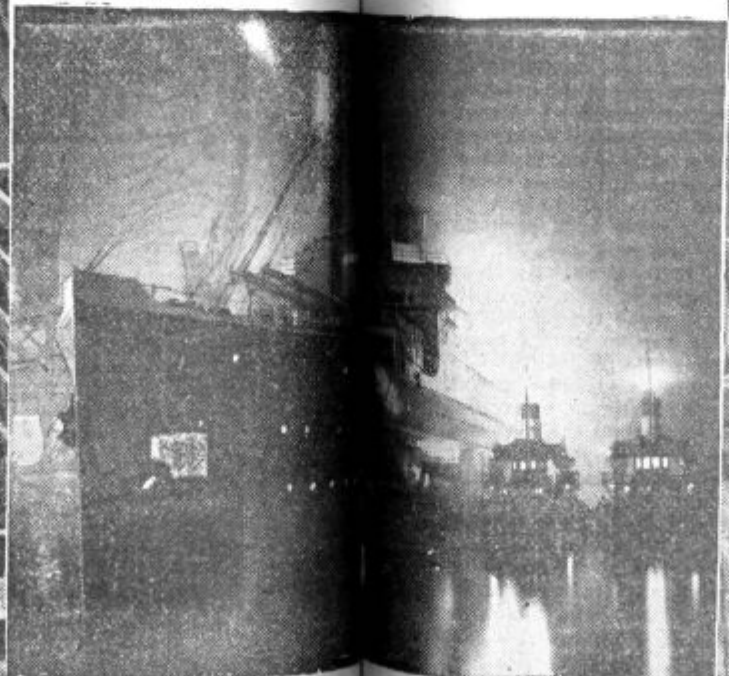
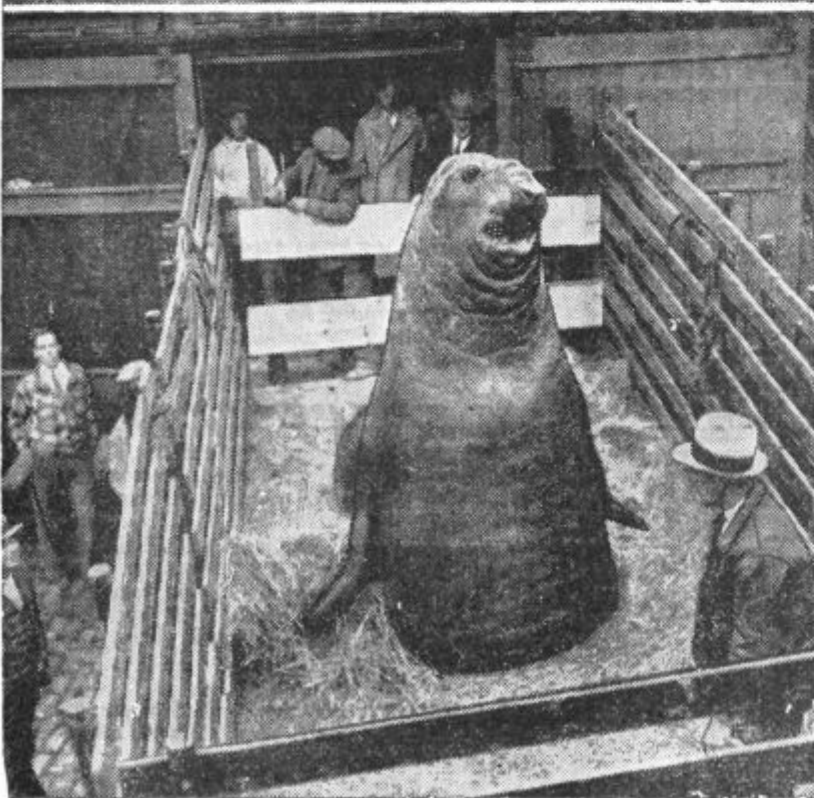
Prvo evropsko kavarno so otvorili 1652. v Londonu. Čaj je v Nemčijo uvedel okrog l. 1680. holandski zdravnik Bontekoe, ki je v nekem propagandnem spisu svetoval za zdravje — 100 do 200 čajš čaja na dan . . .

Grof Léon, sin Napoleona I. in Eleonora Déneulova, ki se je rodil l. 1813., je umrl 1881. po silno razsipnem življenju tako obubožan, da je nekóč prodal neki služkinji svoj žepni nož, da bi si mogel kupiti tobaka.

Žuželke zavzemajo dve tretjini vsega živalskega sveta. Doslej so znanstveno obdelali že 384.000 vrst žuželk.

Zgoraj (od leve proti desni): Kapner in stotnik Stevens, ki bosta v juliju vzletela v stratosfero. Vzlet organizira ameriško Geografsko društvo sporazumno s britanskim letalstvom. Balon bo visok v izmeri 26 nadstropnega nebosa, kakor se vidi na diagramu — Nov tip osemkolesnega traktorskega vozila. Otroci na otočju Torres Sund (Avstralija) se igrajo s polževami. »Big Boy« največji morskali slon v svetovnem filadelfijskem zoološkem vrtu — Noč v velemestnem prazniku — Ulica v kitajskem mestu Čungking, ki ga le redko obišče Evropeec. Edini znak zapadne civilizacije so reklamne deske cigarete (mesto leži v osrčju najstarejšega kitajskega mesta).

DVAJSET LET POTEČE LETOS

od tistih strahotnih dni, ko je iz bolnic in iz šol vpadal v ulice, v srca otrok in mater krik ranjencev, ko je slovenska zemlja trepetala od bobnjajočega ognja v daljavi, od vojnih voz in dolgih vrst mož in fantov na smrtnem pohodu.

Velik pohod bojnih krdel v rojno črto — iz tihih vasi in mirnih mest v grozo krvavega razdejanja — mimo cvetoče jablane, ki je morala umreti sredi bojne poljane kakor tisoč in tisoč mladih fantov v ognju.

Sredi vse groze pa se znajde v bolnici čista duša-usmiljenka, ki da ranjencem, bivšim rudarjem, spoznati lepoto srca, človekove dobrote in ljubezni do bližnjega. Rudarji-vojaki strme vanjo, kakor da se godi čudež, ne morejo razumeti njenega vzvišenega srca. Uživajo njeno dobroto. Ljudje so in ranjenci.

Rudarji-vojaki opazijo, da je tudi ona le človek, da so tudi njene moči omejene. V rastoči grozi vojne vihre se je prične lotevati obup. Omaga telesno od pretežkega dela, omaga nazadnje duševno, ko izve, da je za vselej izgubila daleč od doma tri, ki so ji bili najdražji.

Vso to tragiko človeka, v katerem se bijeta duh in srce z nedoumljivim ukazom obrambe zaradi nečesa, kar je skrito, popisuje pisatelj RUDOLF KRESAL v svojem delu

MIMO CVETOCE JABLANE,

ki bo izhajalo v prihodnjih zvezkih »življenja in sveta«.

Delo je pisano zelo mirno, po tendenci obče človeško. Pisatelj se je poglobil v tisti čas z ostrim psihološkim pogledom ter tu pa tam dal tako pretresljive in resnične podobe, da je delo kos naše zgodovine, del naše bolečine.

PO TOBAKU SMRDIŠ!

JOSIP JURČIČ

Davno zdaj predpustom bo dvanajst let tega. Eni so mu rekli: »Ženi se, ti si tako dober filister, imaš talent za družinsko življenje, boš videl, kako je človek ves drug, če ima pridno ženko doma.« Drugi pak so mu odgovarjali, če je koj omenil, ali bi se poskušal ženiti ali ne: »Pusti, ne bodi neumen, ne prodajaj svoje svobode, zdaj prideš zvečer domov, kadar hčeš, denar sam zapraviš, kadar in kolikor hčeš, skrbiš sam zase pa je ven; ne nalagaj si bremen, ne veš, kako je vražja včasi in trda, in potlej pa: ženiti se je še slabše kot v loterijo staviti, saj ne veš, kaj dobiš.«

Tako je bil gospod Mekina res med samim omahovanjem, ali bi, ali ne bi — postal šest in trideset let star in še zmerom neoženjen. »Zdaj je pa zadnji čas,« rekel je; »če se mislim kdaj, moram se precej ali pa nikoli.« In začel je resno okoli sebe gledati.

Njegovo oko obvisi na osemnajstletni Nežiki, hčerki meščana trgovca. Nežika je bila lepa deklica, to so priznali vsi, ki so ž njo plesali in tudi oni, ki niso več plesali. Mekina je imel precej dobro službo, a mislil si je, če se že ženim, hočem lepo žero ali pa nobene. On sam se pač ni mogel med lepe šteti, ker v životu je bil skoro že preobil in razrasla brada ni iz posebno klasičnega obraza izvirala. Ali ker je bil »dobra partija« za Nežiko, katere oče se o kaki doti ni nič zmenil, rekli so ji oče in mati in teta precej, ko je začel Mekina v hišo hoditi: »Pametna bodi, dober je dandanes, vzemi ga!« Dasi bi bila tedaj

Nežika tega in tega, pa tega izmed svojih plesalcev rajša vzela, odločila se je v sili vendar za gospoda Mekino in po veliki noči je imela biti svatba.

Prav ljubljanska megla je ležala nad mestom nekega predpustnega večera ob šestih, ko je po ulicah k Nežiki korakal Mekina in vrat v svojo suktnjo potiskal pred mrazom. Bil je svoje dnevno delo dokončal in kadil je drugo polovico svoje priljubljene viržinije cigare. Megla se je brade prijemala, cigarni dim potem pa tudi. Pot do svoje neveste je bil precej dolg, lahko je tedaj različne stvari razmišljal. Denes ni bil nič posebno dobre volje. Vleklo ga je pač k deklici, ker zaljubljen je bil v njo ves. Srce je bilo pri njej. Pamet manj. Pamet mu je včasi rekla: »Premlada je zate, preuboga tudi, preživa tudi, premalo izkušena, premalo te ima rada, pre . . .«, no, še več napak bi se bilo naštelo. Ali zdaj smo enkrat notri. Kdor je rekel A, mora reči še B. Besedo je treba držati. Ko bi ne bi začel . . . da . . . Bog ve, morda bi pa zdaj začel. Naredila se bo že še. Tako je premišljal in gost dim iz viržinije vlekval vase in puhal iz sebe v brado in meglo.

Ko je v Nežikino sobo stopil, stala je ona na sredi in svoje lepe lase popravljala. Ni mu šla naproti, temveč od daleč je zaklicala mu:

»O, ali si že prišel?« Reklji se je obrnila v zrcalo in pogledala svojo lepoto.

»Mari prezgodaj?«

»Ali pa prekasno.« odgovorila ona in se k njemu obrne. Krasna je bila, mlada je bila, gospodu Mekini se je srce ogrelo, ko

jo je tako pred seboj videl. Nasmehnil se je in pristopil k njej. Segla mu je v roko.

»Imaš kaj novega povedati?« vpraša ona in gre na zofo sest. On se prisede k njej. Primakne se bliže, še bliže k njej, ulovi njeno ročico, pripoveduje ji, a jo hoče nazadnje poljubiti, svojo zaročeno nevesto.

»Aj, kako grdo po tobaku smrdiš,« vzklikne deklica ter se odgane z zgoranjim delom telesa od njega, umaknivša se poljubu.

»Tako?«

»Res. Ti preveč kadiš, odvaditi se boš moral vsaj nekoliko, ali pa celo, veš!«

»Mislite?«

»Mislimo, gospod!«

On postane bled, precej zatem pa zopet rdeč. Vstane, vzame klobuk, pokloni se:

»Imam čast, priporočati se vam, gospodična!« reče nekako porogljivo, obrne se in odhaja.

Ona molči. Ve, da ga je razžalila. Že hoče poklicati ga nazaj. Ali ne. Saj bo sam

rad prišel nazaj. Ta? Še rad! Saj ji vendar dvoranijo in lepe stvari pripovedujejo najlepší gospodje, s katerimi se snide. Še rad pride nazaj! Če pa neče, naj pa pusti, vseeno!

Ali ni prišel. Nikoli več. Ognil se je je še na izprehodu.

In danes je zdaj pred pustom dvanajst let tega. Njega dobim v krčmi pri večerji in po večerji si privoščiči viržinjo-cigaro, rajši dve ko eno samo. Pozno hodi spat, pije vinca cel liter na en sedež, o ženitvi pa ni nikdar več govoril.

Nežika! Ah, mladost je šla in ž njo lepota. Dvanajst predpustov je zastoj prečakala in letos v trinajstem bi ga vzela, ko bi tak tobakov dim kadil, da bi se moral rezati. Če jo pa kdo vpraša, ali sme poleg nje kaditi, reče gotovo vselej, da ji je tobakov dim še celo prijeten.

Toda — prekasno je in prekasno.

(Iz Jurčičevih Spisov, ur. dr. Iv. Grafenauer, VIII. sv.)

VIJOLICE

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Kolikor se tiče vnanjosti, je bil Watson najgrši človek, kar sem jih doslej videla. Nekajkrat sem ga že videla v Ah Cheejevem hotelu. Bil je vedno molčeč nedružaben človek, ki se ni spuščal v bučne mizne pogovore. Ugajale so mi pa njegove oči, ki niso bile v skladu s trdimi brazdami njegovega obraza.

jega velikega posestva, kjer bi tudi dobila mrzle vode ter se malo odpočila. Obžaloval je, da ni doma njegovega gospodarja.

Gospodarjeva stanovanjska hiša je bila krasen dvorec, ki ni bil opremljen niti z domačim pohištvom, niti z ostanki izza nemškega gospostva, temveč s krasno moderno opremo, pripeljano na-

Upraviteljeva koliba na kokosovi plantaži

Ne vem, kakšna zgodovina leži za njegovo nedostopno vnanjostjo. Govorili so, da ima nekje »na jugu« ženo. Ko je v Rabaulu na Nikijevo in Maksovo prigovarjanje pristal, da me prepelje na Novo Irsko, me je zaustavil med vrati Ah Cheejevega hotela z besedami: »Najbrž že veste, da nimam rad žensk. Nikdar nisem doslej še nobene vozil na svoji jadrnici. Zato ne pričakujte, da se bom razgovarjal z vami.«

»Znano mi je to, kapitan Watson,« sem mu odvrnila. »Naj vam to ne dela skrbi. Obljubljam vam, da vas ne bom nadlegovala.«

Po dve in polurnem guganju na morju smo prispeli do prve postaje, cvetoče kokosove plantaže ob novobritski obali. Natovorili smo nekaj kopre in vedela sem, da bo minulo precej ur, preden odplujemo dalje. Na ladjo je prišel upravitelj podjetja, ki ni mogel prikriti svojega začudenja, ko je zagledal na krovu žensko bitje. Oba pa je presenetil Watson, ki me je ljubeznivo predstavil posetniku, ki me je povabil na ogled svo-

ravnost iz Sydneja. Na veliki verandi, ki je gledala z griča na morje, so bili razmeščeni udobni naslanjači in ležalni stoli. Z morja je pihljaj prijeten vetrič. Po mizah so bile razstavljene razne knjige in časopisi. Bil je prijeten miren prostor. Tako sem si po tamošnji otoški tradiciji nalila čašo viskija s sodo ter jo izpila na dušek, preden sem se lagodno raztegnila v naslanjaču.

Poznala sem tragedijo, ki se je odigrala nedavno v tem lepem dvorcu. Plantaža je bila last nekega Nemca, ki je izvalil mnogo bogastva iz tal. Pred kakim četrto stoletja se je oženil s potomko kraljeve samojske rodbine. Žena je bila lepa, strastna in brez vsake morale. Imela sta dva sina in eno hčer, ki so podedovali od svoje matere lepoto in temperament, od očeta pa ponos in marljivost. Imeli pa so napako: zavest manjvrednosti ki jo občuti vsak napolzamorec ki pride v stik z belo civilizacijo.

Mati je čez nekaj časa ušla z nekim Avstralcem. Otroci, ki so bili vzgojeni

v avstralskih šolah, so porabili svojo mladost v lovu za senzacijami in nesmiselnem zapravljanju denarja. Najstariši sin se je tako zapil, da so ga morali lepega dne spraviti v umobolnico. Najmlajši je pobegnil z neko avstralsko gledališko začetnico, koje starši niso vedeli za njegovo polkanaško kri. Zakon se je zelo nesrečno končal. Razočarana mlada žena se je vrnila nazaj v svojo družino.

Palme so metale dolge sence, ko sta prišla upravitelj in kapitan Watson v veliki dvorec. Prišla sta, da me povabita na večerjo v upraviteljevo stanovanje. Bila sem malo presenečena na Watsonovi izpremembi. Opazila sem, da se je celo trudil, kako bi se naredil prijetnega. Upravitelj se mi je zdel nekoliko čuden, ali pa ga je ženska prisotnost malo zmedla.

Njegova hiša je bila bolj revna in prazna stvar ter je obstojala iz dveh majhnih sob in kuhinje. Nikjer ni bilo kakega sledu o udobnosti. Stene po sobah so bile poslikane z neukusno sivo barvo. Po vseh kotih so stale trioglate police. Časopisi, nekaj raztrganih revij in pivnik, ki je bil že kar ves pisan od uporabe, so ležali razmetani po mizi. Štirje polomljeni stoli so izpopolnjevali opremo sobe, ki je bila veren odsev upravnika, kar ni bilo nobeno čudo. Tukaj je bil mož, ki je sovražil od svoje službe mu urinjeno samoto in je pustil, da ga je njegova okolica podjarmila.

Ko sem čula, da je naročil slugi, naj odpre konzervno škatlo ovčjega mesa, sem kar čutila, kako mi je padlo srce. Na Novi Gvineji se človek nauči prav takega odpora proti konzerviranemu ovčjemu mesu, kot ga pri nas otroci po

navadi občutijo proti krompirju. Kar kamen se mi je odvalil od srca, ko sem čula, kako mu je kanak odgovoril: »Gospod, ujel sem ribo.« Dvignil je veliko sivo ribo, ki jo je bil pravkar ujel. Tako smo ob svitu voščene svetilke, ki ni imela niti cilindra niti senčnika, zaužili ribo, ki je bila vsa prekuhana, s kruhom, napravljenim iz kokosove moke. Večerja je bila prav tako skromna kakor je gostitelj in njegova okolica.

Pri večerji smo imeli še enega gosta, mladega Skandinavca, ki so ga klicali Axel. Kot družabnik je bil nekakšen nadomestek za upravnika, ki ni znal ničesar povedati. Zdelo se mi je, da sem slišala, kakor da bi se tudi Axel nameraval vkrcati na »Bonto« ter se odpeljati do Talasea na novobritski obali. Tam si je namreč kupil liso neobdelane zemlje, ki jo je nameraval obdelati in preurediti v plantažo. Njegov načrt je pomenil leta izгона iz bele družbe in leta samote, ki napravi človeka čisto norega, preden more računati, da bo dobil šiling iz svojega podjetja.

S seboj je vzel v goščavo tri domače delavce in dve domačinki. Na kraju, kamor je bil namenjen, ni bilo zanj in za njegovo spremstvo niti zavetja, dokler bi si ga sam ne zgradil. Poleg tega so v dotičnem kraju pred nekaj meseci poklali belo odpravo, ki se je podala na raziskovanje tamošnjih neznanih krajev. Nekaj divjakov, ki so sodelovali pri pokolju, so ujeli in čakali so v Rabaulu na sodbo, večina jih je bila pa še vedno na prostem. Gledala sem na slokega mladeniča dvajsetih let s spoštovanjem. Če je imel kake grehe na vesti, jih je znal zelo dobro skrivati.

D A L J E

NASTAJANJE PETROLEJA IZ SLANIKOV

Revija »The Engineer« je prinesla vest, da se je na obali Aljaske posrečilo važno odkritje, ki dokazuje, da utegnejo biti vzrok nastanka petroleja slaniki in da časovna razdobja, ki so potrebna za pretvarjalne procese, niso tako dolga, kakor se je doslej domnevalo. Pred 20 ali 30 leti se je blizu Admiralskih otokov potopila neka s slaniki natovorjena ladja in prav na tistem mestu so nedavno izvlekli pri bagranju z morskega dna neko močno, vosku podobno gmoto, ki so jo poslali ameriškiemu zavodu za geološka raziskovanja. Tu so pokazale analize, da je tisti vosek razkrojni produkt, ki je nastal iz ribje maščobe ter kalcijevih in magnezijevih

solih morske vode. Nadalje so v zavodu dognali, da nastane pri destilaciji voska neko olje, ki je zelo sorodno petroleju.

MILJONE LET STARI SLEDVI ŽIVLJENJA

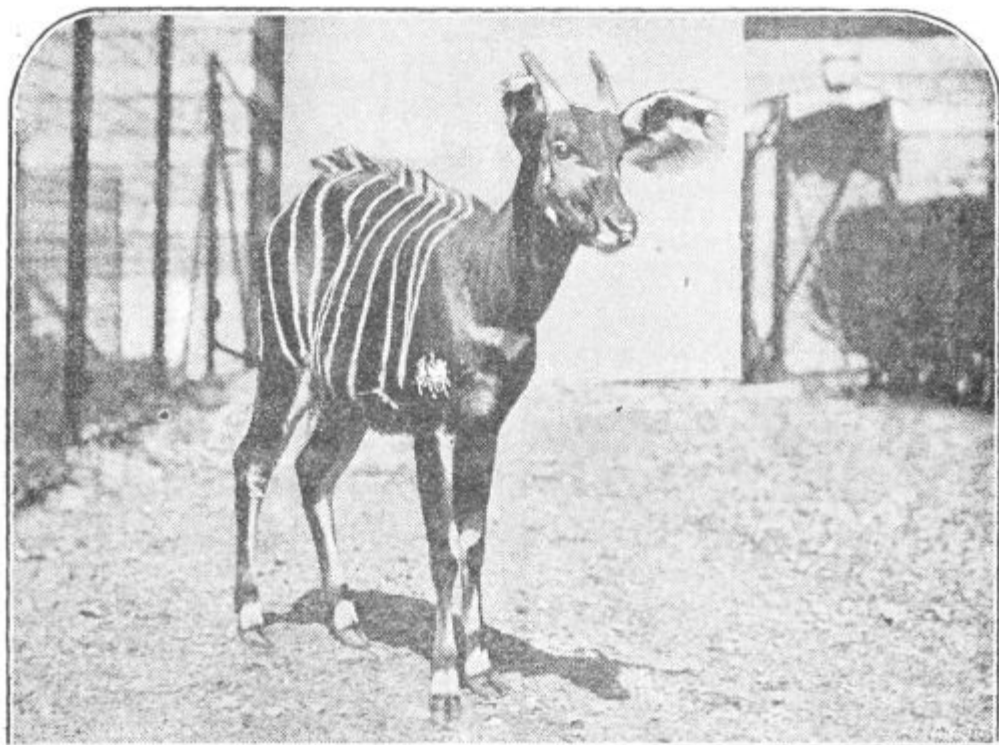
V geološkopalentološkem zavodu Albertovega vseučilišča v Kraljevcu hranijo silno zanimive priče pradavnega življenja. Tamkajšnja velika zbirka jantarjev skriva v sebi zaklade, ki jim starost cenijo na prilično 3 milijone let. Gre za živalske in rastlinske ostanke, ki so zaprti v posameznih kosih jantarja in ki izvirajo iz najstarejše terciarne dobe. Zbirka obsega okrog 120.000 takšnih kosov. Posebno zanimivi so kosi, ki vsebujejo termite, vrsto žuželk, ki bi jo danes v Evropi lahko iskali z lučjo pri belem dnevu.

ANTILOPA BONGA

Poleg gorske gorile je bonga ena izmed redkih živali, ki jih v 25 letih svojega bivanja po črni eslini nisem mogel ujeti v svoj film, je nedavno izjavil dopisniku Ženevske Tribune kolonialni zdravnik dr. Gromier.

Iz tega lahko sklepaš, kako plašen tvor je bonga, nazvana tudi Izakova antilopa, znanstveno pa *Bocorex capensis*.

Polkovniku Smithu pa je bilo do tega, da bi ujel še samca. Z anglosaksonsko trmo-glavostjo je nastavljal zanke po Aberdarskem gorovju celih 14 mesecev. Nazadnje je šel v past imeniten primerek, okrašen z veličastnim rogovjem. A s tem napor še ni bil končan. Žival se je blazno obepala in utegnila bi jo bila kap zadeti, kar se čisto zgodi slonom, padlim v jamo. Neki živinozdravnik je nasvetoval doping. Ujel-

r us. Klati se po hostah ekvatorialne Afrike, od Kenie do Sierra Leone. Kakor se je težko približati okapiju (žirafi podoben prežvekalet v Kongu), tako in še težje pa trčiš na bongo.

Predlanskim se je vendar angleški raziskovalec Eric Percy Smith polastil take samice in jo krstil za dorino (Doreen; morda zato, ker se afriško pleme Bongo pri nekih sosedih imenuje Dor?). Po dolgem potovanju je dospela v newyorški zoo in se hitro udomačila. Ob tej priliki so zastopniki sedme velesile napisali v liste precej nesmisla. Neki novinar jo je zamenjal s kudujem, nemara zaradi velikih marog, kakršne nosita oba vzorca afriške živane (favne). Kuduj ima velikanske roge, bonga samica pa dosti manjše, spredaj bele ko slonova kost. Prilepa ji je glava z tako razvitimi uhlji, znamenje tankega slaba.

njk se je brž onesvestil od udarca in prenesli so ga v posebno ogrado.

Jakee (Jim) se je naglo privadil novemu okolišu. Rad je jedel in se približal plotu, kadar se je pokazal gospodar. Po ničemer se ni dalo soditi, da bi mogel biti hud. To je skoro stalo človeško življenje.

Ko Smitha ni bilo doma, je neka vasa- valka, gospa Mittonova, želela fotografirati redkega četveronožca. Drzno je stopila v ograjo. Toda Jakee se zaletel vanjo ter ji predere bledro skozi in skozi. Komaj so jo rešili in pol leta se je zdravila v bolnici. Rimski zoo je za zlat denar kapil krasnega bonga.

R. G.

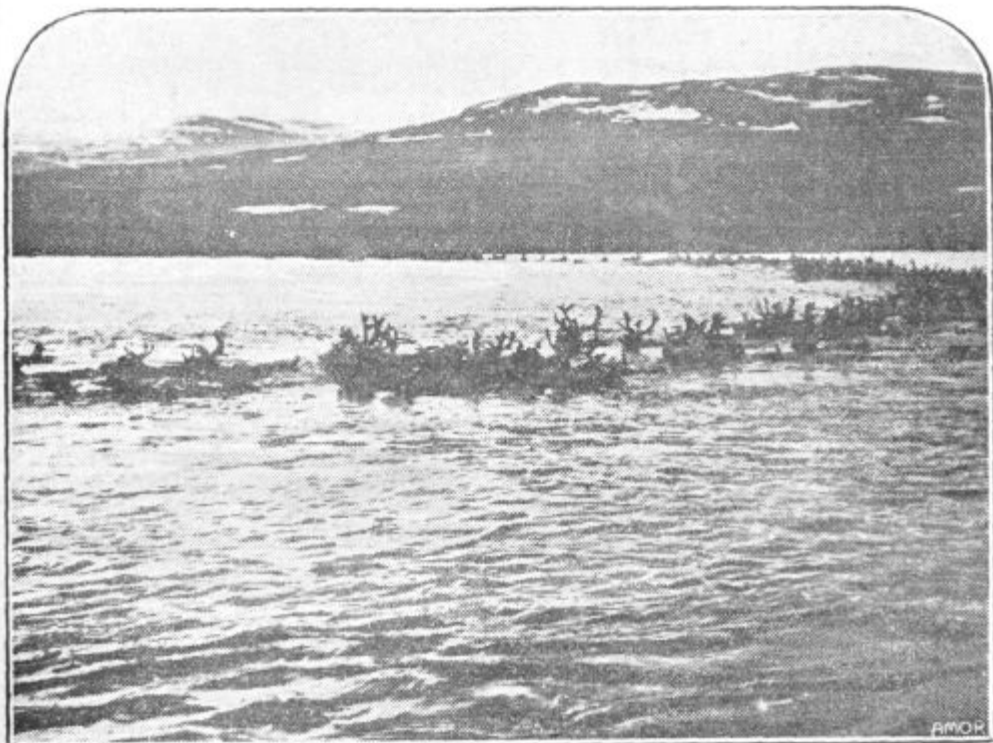

IZ SEVERNE LAPONSKE

Abisko je glavna železniška postaja na severnem Laponskem. Vas šteje le nekaj hiš, šolo in trgovino. Pol ure hoda od vasi stoji tik jezera hotel, lastnina švedskega turistovskega društva. Zapira se 15. septembra in se odpira v dobi polnočnega sonca, ki privabi obilo potnikov. Iz Abiska delajo peš ali v čolnu prijetne izlete v okoličico ali na planine, edine v deželi. Švedi se jako ponašajo z njimi.

ki devajo na trdo preizkušnjo živce redkih stanovalcev po neznatnih železniških postajah severno od premogovnika Kiruna.

Slikar, glasbenik in postajni načelnik Tiren živi na Laponskem nad 20 let in je prvi zlezal na vrhunec gore Kebnekaise. Med lovci Laponci se je popolnoma naučil njih težke govornice ter proučil njih šege in navade. Pri tem je zbiral njih popevke,

Čreda severnih jelenov plava skozi reko

Deset minut od hotela se dviga v rdečem in rumenem brezovju miren, samotni domek, kjer deluje izreden, zanimiv mož širokih pleč in obraslega obraza, z imenom Tiren.

Francoz J. E. Chable je iz Abiska obiskal tega Šveda po ozki stezici, saj vsa pokrajina ne premore niti enega pota. »Nenadoma se je znočilo in luna se je prikazala. V dveh mesecih bo Laponija imela samo po dve uri svetlobe na dan, sicer pa bodo razgrajale nevihte skozi ledene noči,

ki pa, žal, naglo izumirajo: starci jih ne marajo več peti, češ, da so paganske, mladina jih pa že ne zna. Laponci pripadajo krščanski verski ločini, ki jo je ustanovil Lestodius.

Navzlic vsem težavam je Tiren zapisal 700 napevov, ki jih je sviral že na shodih za narodno godbo v Rimu in v Pragi.

Mikavni so njegovi doživljaji z volkovi, medvedi, severnimi jeleni v čarobnih blešketavah severnega sija. (k)

MLEČNI ZOBJE

A. Frenzel govori v neki medicinski reviji o velikem pomenu mlečnih zob za prehrano in nadaljnji razvoj zobovja. Otroški organizem se nikakor ne more privaditi na

izgubo zob, kakor se lahko privadi organizem odraslega človeka. Zato bi bilo potrebno, da bi se nega zob po šolskih zobnih ambulatorijih razširila sistematično tudi na mlečno zobovje.

COMTESSE DE BOUFFLERS

O tej osebi, ki je veljala za najdarovitejšo in najrahlóutnejšo v svoji dobi, je ob koncu lanskega leta v Lausanne-1 izšla Schatzmannova knjiga »La Comtesse de Boufflers«. Med njenimi prijatelji so zlasti Rousseau, angleški filozof Hume, Beaumarchais, a v prvi vrsti princ De Conti in švedski kralj Gustav III.

Marie Charlotte de Saujon, rojena 1725 v Normandiji, je zarana prišla v Pariz. Poročila se je z grofom Boufflers-Rouvetom iz rodu, ki ga opeva Ph. Lebesgue v zbirki sonetov (Lj. Z. 1933, 767). Zakon ni bil srečen, zato sta se mož in žena spoznavno razšla ter zaživela po tedanjí plemski šegi dokaj svobodno. Marija Šarlota se je sprijateljila z maršalko Luksemburško, še bolj pa ji je zrasel ugled, ko se je zvezala s kraljevim bratrancom, pi. Contijem.

Po njeni zameri pri vojvodi Chartreskem jo je Conti uvedel v Temple, čigar družba in sijaj sta se merila z dvorom in Palais-Royalom. Roj krasotic je tu razvijal svojo milino. Odlični pisatelji so se tukaj shajali. Ob ponedeljkih je princ gostil nad 150 oseb. Gospa De Boufflersova je zavzemala prvo mesto, ob gospodarju. Nekam ljubosumno jo je pisateljica Du Defand imenovala »Idole du Temple«.

Ko je letovala na Contijevem gradu v Isle d'Adam-u, je bil Rousseau gost Lu-

ksemburškega maršala v Montmorencyju. Boufflersova ni zamudila prilike, da ne bi bila obiskala plahega, odjudnega Ženevčana, ki je tedaj dokončaval svoj roman »Nouvelle Héloïse«. Njeni poseti mu niso bili zoprni; toliko da se ni zatelebal vanjo. »Vendar,« priznava v svojih »Izpovedih«, »stokrat sem bil pameten, pa saj je že čas s 50 leti.« Razen tega mu je prišlo na uho, da grofica živi v ozki prisrčnosti s princem. »In strašno bi mi bila morala glavo zmešati, da bi si upal tekmovati s tolikšnim gospodom.«

Po smrti njenega moža (1763) se je smela Marija Šarlota nadejati, da postane princesa. Vendar ženitev se ni uresničila, kar jo je moralo precej boleti. Nekoliko se je mogla tolažiti s prijetnim dopisovanjem, ki je teklo med njo in švedskim kraljem Gustavom. Kot naslednik prestola je bil v Parizu spoznal vrlino Contijeve družice in še pozneje ni pozabil Šarlote. Njuna pisma, objavljena 1898, razodevajo dva izbrana duha.

L. 1770. je bila sprejeta na versailleskem dvoru z običajnimi obredi. Poslej je imela tu trajno dostop. L. 1774. je ogorčena pisala Gustavu, kako si je Ludivk XV. pri neki mladenki nalezel črne kože ter umri, kako je ljudstvo ob pogrebu s paskvili in pouličnimi popevkami grdilo pokojnega despota, itd.

V starosti jo je doletelo obilo bridkosti. Veliki prijatelji so ji pomrli, med revolucijo je zbežala v tujino, se prezdodaj vrnila in zabredla v ječo. Še malo, pa bi ji bili odrobili glavo. Nazadnje so jo osvobodili. Ugasnila je l. 1800. s stoletjem, ki ga tako dobro predstavlja v naših očeh.

L. S.

POMLADNO PREBUJENJE

Za ljudi, ki nimajo preveč težkih žepov, je prava dobrota, da si morejo pomlad podaljšati in se okoristiti z nimeni osvežujočimi silami, ne da bi jim bilo treba romati v tuje dežele za njo.

Spomladi prične namreč rasti iz zemlje vsakovredna zelenjava, ki vsebuje posebno dosti vitaminov. Ti nas poživljajo in pomlajajo. Toda v zelenjavi dobimo še nekaj, kar nam silo obnavlja. Človek vsebuje namreč tudi železo — sicer tako malo, da ne bi zadoslovalo niti za navadnem žebelci, a brez te neznatne količine ne bi bilo nobene moči in zdravja. Človek bi moral brez nje umreti. Kačji železo je podlaga hemoglobina, ki kroži s krvjo po telesu, in a hemoglobinom se vže v pljučih kisik, brez kater-ga ni mogoče živeti. Železa, ki ga našo potrebujemo za te življenjske funkcije, seveda ne moremo jesti v navadnem stanju, zato je tem bolj važno, da ga je narava položila v užiti obliki v zelenjavi, s katero prihaja v naše telo. V zelenjavi pa je tudi rastlinsko zelenilo, klorofil, ki se v telesu spreminja v krvno barvilo. Zelenjava služi torej sploh za sestavo krvi.

Poleg dragocenega zelenega daru nam pomlad proži še dve drugi stvari, ki sta isto tako učinkoviti, a še cenejši: zrak in svetlobo. Baš spomladi, ko je zrak svež, a toplši, je čas, da mu damo več dostopa do telesa. Pričnemo s tem, da hodimo goli po sobi ob zaprtem oknu, čez nekaj dni za 10 minut do pol ure pri odprtem oknu; šele potem gremo po značne kopeli na prostem, kjer se jim pridruži še sončna kopel. Sončni žarki imajo tedaj še posebno veliko ultravioleto delo, ki nam prenovi dihanje, presnovo in kri. Pod vplivom po-

mladnega sonca narase število rdečih in belih teles ter količina krvnega barvila, telo se nam obenem utrjuje. Dihamo sami od sebe globlje in to nam dovaja več kisika, ne da bi posamezni organi bolj delali. Telo se obnavlja, to je pomlaja samo od sebe.

Zadostuje torej popolnoma, da ostanemo spomladi, kjer smo, in se pošteno hranimo z zrakom, dokler je svež, s soncem, dokler je mlado, in z zelenjavo, dokler je sveža in mlada. d. k.

ČLOVEK IN DOM

CVETLIČNA MIZICA

Zima bi se nam zdela dvakrat daljša, še bolj pusta in žalostna, če bi si ne preskrbeli sami za zimski čas nekoliko žive narave v naša stanovanja. Večkrat se začudimo, če gremo sredi zime, ko je vsa

narava pobeljena z debelo snežno plastjo in nam zmrzal škriplje pod nogami, pa zagledamo za okni skromnih predmestnih hišic bujno zelenje roženkravta in pestro cvetje drugih lončnic. Veselo nas prešine prijetna slutnja bližajoče se spomladi.

Mislím, da je le malo domov, ki jih vodi blaga ženska roka, da bi ne bilo v njih nekoliko lončkov zimskih rastlin. Često vidimo za okni kmečkih pa tudi predmestnih hišic sredi zime živoroče cvetoče pelargonije, nageljne, ciklame, primule in drugo cvetje, medtem, ko pri nas samih doma pri vsem negovanju noče zimsko cvetličje uspevati, hira nam in rumeni, kaj li, da bi nam še cvetelo. Tudi če si pri dobrem vrtnarju nabavimo pozimi cvetočo rastlino, nam doma že v nekaj dneh začne omagovati, veneti in hirati. Dobimo mnogocvet-

no dragoceno azalejo, toda že v nekaj dneh začnemo opazati naglo izpremembo, cvetje se pobesi kljub temu, da ravnamo s cvetlico natanko po vrtnarjevem navodilu. Le prehitro ves čar usahne, že v nekaj tednih imamo namesto živahno rastoče in se razvijajoče rastline, žalosten kadaver, ki ga moramo umakniti s prostora, kjer nam je bil v olepsavo. Saj ni nič žalostnejšega v stanovanju, kakor ovenele ali shirane cvetlice. Nekatere cvetlice res za nekaj časa poživimo, če jih postavimo čez noč v posodo napolnjeno z mlačno vodo do roba lončka. Toda če smo primorani to ponoviti, tedaj je pač to le kakor pri človeku injekcija. K ozdravljenju redkokdaj pride. Bolj hvaležne za zimski okras so brezcvetne rastline, ki nas razveseljujejo s svojim sočnim zelenjem. Aralje, aspidistre, fikus, asparagus, palme in tradeskancije so prav dekorativne za okras naših stanovanj pozimi.

Sobne rastline moramo skrbno negovati, ako hočemo imeti z njimi uspeh. Treba jim je dobre prsti, pravilno velike posode in gnojenja. Večkrat jih moramo previdno z razpršilcem izprati, jih varovati pred dimom in prahom. V sobi jim moramo dati tak prostor, da imajo dovolj svetlobe, zraka in miru. Ne smemo jih neprestano vsak dan prestavljati, ker jim to škoduje. Primerna mizica ob oknu s pločevinasto ploščo, ki jo lahko brez posebnega truda odmaknemo od okna z rastlinami vred, je za zimске cvetlice zelo pripravna in potrebna. Zapomnimo si to za prihodnjo zimo!

—u

KORIST ČREŠNJEVIH JEDRO

Črešnjeva jedra so še pred nedavnim smatrali za popolnoma nekoristno zadevo, ki ni za drugo primerna nego da jo vržeš stran. Toda lastnik velikih črešnjevih plantaž v Sturgeon Bayu (Wisconsin) Marton je odkril da je mogoče iz njih pridobivati olje. Že prvo leto po tem odkritju so v Ameriki iztlenili iz črešnjevih jedrc za 1000 t olja. To olje je posebno pripravno za proizvode kozmetične industrije. Ostanke se dajo porabiti deloma kot izborna gnojivo, deloma (trde lupine) pa kot kurivo. Več od neznatnih črešnjevih jederc res ne moremo zahtevati.

NOVE PUBLIKACIJE

Uredništvo je prejelo:

LJUBLJANSKI ZVON, št. 3. — Na uvodnem mestu odgovarja urednik dr. A. Ocvirk pod naslovom »Ljubljanski Zvon in slovenstvo« na napade s konkurenčne strani. Dalje vsebuje zvezek nadaljevanji proze Fr. Bevka (Človek brez krinke) in M. Jarca (Črna roža). Povsem nov po vsebini in načinu izražanja je leposlovni prispevek zdravnika dr. Sl. Gruma »Materec. Pesmi sta prispevala T. Seliškar (Hotel, Dvoje obličij) in M. Klopčič (Recept za pesnika). Pisma Ivana Cankarja Fr. Govekarju (ki jih priobčuje naslovljenec), niso le zanimiva za literarne kroge, temveč bodo v marsičem razjasnila poznejši Cankarjev odnos do Govekarja. Slede stalne rubrike: Sodobni problemi (I. Grahor, Demokracija in vprašanje kulturnega dela v moderni družbi); Književna poročila (I. Grahor o Zgodovini socialne filozofije E. Spektorskega); gledališki pregled (Silva Trdina o Delakovi prireditvi Jurčičevega »Desetega brata« na mariborskem odru ter S. Kopona o Bravnica-Pirnatovi »Stoji, stoji Ljubljana«); Likovna umetnost (K. Dobida o razstavi zagrebške »Trojice«); Glose (Fr. Kidrič o novem dokazu za datiranje Prešernovega Sonetnega venca); Obzornik (Paul Valéry o sodobnosti, Ob smrti J. Wassermanna in Književna nagrada Francoske Akademije A. D.) — »Ljubljanski Zvon« izhaja mesečno in stane letno 120 Din. Naroča se v Ljubljani, Šelenburgova ulica 3.

Ing. Novak Leo: Nemško-slovenska fotografska terminologija. — Založil mesečnik »Fotoamater« v Ljubljani, 38 strani, cena 10 Din.

Silni razvoj slovenske fotografije v zadnjih letih se je kazal nemara najbolj občutno v tem, da nam je primanjkovalo na vseh koncih in krajih domačega besedišča, s katerim bi označevali preobličje predmetov in postopkov, ki so s fotografijo v zvezi. Od neuke mase, ki si je pomagala z najbolj grotesknimi izrastki nekega slovensko-nemškega kuheljačarskega internacionalizma, nismo mogli zahtevati, da bi nam ustvarila kakšno uporabno terminologijo, oficialna filologija ima z drugimi, nepotrebni stvarmi preveč posla in je dokazala kakor neštetokrat prej tudi tu, da nima nobene zveze z življenjem in nobene upravičenosti za obstoj. Kar je bilo posameznih poskusov po raznih fotografskih publikacijah, so bili preveč raztreseni ali pa so ostali tako nedovršeni, da za praktično rabo skoraj niso prihajali v poštev. Prvi, vse pohvale vredni poskus, da pridemo do nekega reda in sistema, je napravil sedaj naš priznani fotografski publicist in urednik »Fotoamaterja« inž. Novak Leo s knjižico, ki leži pred nami.

Avtor se sam zaveda, da ta poskus ne more imeti dokončne vrednosti, in sam priporoča svojim čitateljem, naj ohranijo

iz njega v živi besedi vse ono, kar se jim bo zdelo zrelo, in pozabijo ter nadomestijo vse ono, kar bi se upiralo pristnosti našega jezika. Tako huda ta stvar sicer ni, kakor jo predstavlja avtor v svoji skromnosti, kajti boljše je nekoliko slabša in nedognana, toda zbrana terminologija, nego najboljša toda nesistematična in raztresena po vseh koncih in krajih. Nadalje ne smemo dajati nikomur več pravice, da bi si krojil kakšno terminologijo po svojem okusu in vzdrževal zmedo, ki je sedaj že za nami. Pač pa bo vsekako potrebno, da se v drugi izdaji tega delca to in ono še izpopolni, okrajša, precizira, nadomesti z boljšim. Tendenca gre danes n. pr. za tem, da se vsak tuji terminus izrazi, kolikor gre, s kratkim, jednatim, jasnim in prilično blagovščnim domačim izrazom, slabši sinonimni izrazi naj se sicer navedejo, toda neobvezno. Tako bi n. pr. za »abschwächen« lahko mirno podčrtali »oslabiteve«, »oslabitve«, vse drugo (slabljenje, oslabljenje ali celo slabozvočno oslabljevanje) pa bi navedli v oklepaju. Za »aufnehmen« »Aufnahme« zadostuje popolnoma naš »nematis«, »posnetik«, »posnetek« ev. »snemka«, hrvatska »snimka«, »snimate« z vsemi derivati spada v koš. Za »auslösen« zadostuje »sprožitie«, kajti »prožitie«, »prožilec« ima dvoumen pomen. Čestokrat se da dvobesedni pojem izraziti povsem točno z eno samo besedo in to bi bilo treba seveda poudariti, posebno pa, če se je v širšem krogu že udomačila. »Abstaubpinsel« bi se lahko mirno imenoval še dalje »izprasilce« (poleg »ometalca«), »izprasilni čopič« spada na podrejen kraj. Za »Blitzlampe« navaja avtor »bliskovna svetilka, bliskovna svetilnica, bliskovni svetilnik«, vse to še daleč ne zaleže za lepo »bliščico«, kot se je udomačila v zadnjem času. »Fotosvetilka« za »Heimlampe« je kot dvojezična poltič-polmisi absolutno nemogoča; zakaj ji ne bi rekli z udomačenim izrazom rajši »reflektorka« ali makar »žarometnica«? »Wechselnehmer« je dobil poleg kopice drugih nazivkov dobri, toda dvoumni izraz »meščice«, pogrešam pa ustaljene »mehkorisice« (z isto pravico kakor »lahkoživec«); »Weitwinkelobjektive« bi se lahko imenoval na kratko pred vsem »širokokotnik«, »širokokotnica« bi bila »Weitwinkellinse«, »Zusatzlinse« tudi »dostavnica« (»predleže« je nemogoč monster iz fotografskih cenikov), nesrečno »mreno« s stoterimi pomeni je za »Schleiere« že davno nadomestil »oséne«, »pospeševalce« za »Beschleunigungsmittel« in »zadrževalce« za »Verzögerungsmittel« bi bila menda povsem umestna, a če pravimo »Entwicklerin« »razvijalec«, ne vem, zakaj bi za »Fixierer« ne uvedli »ustaljevalce« — jaz ga uporabljam brez skrbi. »Filter« (svetlobni filter) je dobil tudi ime »sito«, »smreže« je (Weichzeichner) »Gitter« (teh dveh izrazov v knjižici ni). Za kinematografsko področje bo treba terminologijo še precej dopolniti; za »Greifer-

mechanismus« nahajam n. pr. »poprijemni, poprimni mehanizem« — a »Greifer« sam? »Poprijemnik«? Jaz bi dejal mirno tudi »grabež«, »grabec«. Avtor je bil preskromen, da se je tako izogibal novih skovank. Tudi to delo je potrebno in če našim oficialnim filologom ne diši, ga moramo opraviti pač sami.

Jasno je, da bi našel človek pri knjižlici te vrste še vse polno stvari, ki bi si jih želel popojnejše ali drugačne. Toda dejal sem, da se avtor sam zaveda potrebe po izboljšanju tega in onega. To je stvar dru-

ge izdaje in upam, da pridemo prav kmalu do nje. Jaz prvo izdajo na vsak način toplo priporočam, prvič zato, ker je le na njeni podlagi in s sodelovanjem več bistril glav mogoče ustvariti nekaj boljšega, drugič zato, ker se po izidu te knjižlice ne bo mogel nihče več izgovarjati, da svoje fotografske terminologije nimamo, in mrcvariti naš jezik v fotografskih pogovorih in predavanjih na dosedanji način. Pretežni del knjižlice je vendarle dober in definitiven.

K. K.

BORBA ZA ŠAHOVSKI PRESTOL

Match Aljehin — Bogoljubov

Letošnja šahovska sezona, ki obeta biti po več letih šahovske turnirske krize precej bogata na dogodkih, je bila otvorjena s prvovrstno uverturo. Na velikonočno nede-

Aljehin in Bogoljubov bosta igrala skupno 30 partij, in sicer v naslednjih mestih Nemčije: Baden-Baden (3 partije) in sicer od 1.—7. aprila, Villingen (2), ostale partije pa v Karlsruhe od 18.—22. aprila, Pforzheim od 25.—27. aprila, Stuttgart od 29. aprila do 2. maja, Monakovo od 6. do 10. maja, Bayreuth 13. maja, Wiesbaden od 20. do 27. maja, Mannheim od 1. do 6. junija. Zaključne igre matcha bodo v Karls-

Ijo 1. aprila se je pričel namreč v Baden-Badenu boj za svetovno prvenstvo v šahu. V mednarodno šahovsko areno sta stopila dosedanji svetovni prvak dr. Aleksij Aljehin, ruski emigrant, ki živi stalno v Parizu, in Evfemij Bogoljubov, takisto ruski emigrant, ki se je naselil v Tribergu v Nemčiji, prevzel nemško državljanstvo in je sedaj že več let šahovski prvak Nemčije.

Borba za šahovsko žezlo med dosedanjim šahovskim kraljem dr. Aljehinom in pretendentom na šahovski prestol Bogoljubovom bo trajala najmanj dva meseca. Ves šahovski svet bo sledil z največjo napetostjo in pozornostjo, tembolj, ker sta oba giganta 64 polj temeljito pripravljena. Na eni strani hladni in preračunljivi šahovski znanstvenik dr. Aljehin, na drugi strani docela nepreračunljivi, skozi drn in strn drveči Bogoljubov.

ruhe, Bad Kissingen, Aschaffenburg ali Triberg.

Zanimivi so pogodbeni pogoji za izvojevanje zmage. Kdor dobi 6 partij od 30, ta bo zmagovalec. Ako po 30 igrah nobeden od partnerjev ne dobi 6 partij in stanje matcha ne doseže 15:15, potem se borba nadaljuje, dokler se stanje ne izenači, ali pribori eden od obeh 6 zmag. Ako je po 26 igrah prednost enega igralca tako velika, da ga nasprotnik v končnih 4 partijah ne bi mogel dohiteti, potem konča borba že s 26. partijo. Dosedanji svetovni prvak dr. Aljehin obdrži svoj častni naslov tudi, ako bi končala borba neodločeno.

Ni prvič, da mora dr. Aljehin, ki je l. 1927 v Buenos Airesu pognal dotodanjega šahovskega kralja Raoula Capablanca s šahovskega prestola, braniti šahovsko žezlo. Bogoljubov se je namreč sedaj že v

drugič pojavil kot pretendent. Prvi match med Aljehinom in Bogoljubovom se je vršil 1. 1929 v Wiesbadenu v Nemčiji. Aljehin je tedaj svojega nasprotnika gladko porazil. V 25 spopadih je 11 krat zmagal, 5 krat je bil poražen, 9 horb pa je bilo neodločenih.

Kdo bo zmagovalec v tej gigantski nekrvavi borbi, seveda ni mogoče prorokovati. V Buenos Airesu so bili vsi, ki so dajali glavo za Kubanca Capablanca, strahovito razočarani. Tudi sedaj pride lahko do presenečenja. Vsekako pa ima Aljehin boljše izgled, čeprav se že nekaj časa pojavljajo glasovi, da nikakor ni več v oni veliki formi, ko je izvojeval na mednarodnem turnirju 1. 1930 v San Remu v Italiji naravnost fenomenalne uspehe, ki so zadivili ves šahovski svet. Aljehin se je za sedanjo borbo tudi dobro pripravil in je dalje časa na Holandskem marljivo treniral z dunajskim šahovskim mojstrom Hansom Kmochom. Vrhmu tega mu je opasni stil Bogoljubova dobro znan še iz dvoboja 1. 1929 v Wiesba-

denu in je stopil zato sedaj popolnoma si-guren v šahovsko areno.

Tudi naši prijatelji lepe kraljeve igre na 64 poljih bodo gotovo z zanimanjem sledili borbi med obema najznamenitejšima mednarodnima in obenem slovanskima šahovskima velikanoma. Tembolj, ker sta oba naša dobra znanca posebno izza velikega mednarodnega turnirja na Bledu 1. 1931, čigar zadnja partija se je odigrala v veliki dvorani Kazine v Ljubljani. Aljehin je izvojeval tedaj svojo zadnjo znamenito zmago. Priboril si je prvo nagrado, Bogoljubov pa druge, a je znašala razlika med obema več točk. Na kasnejših turnirjih v Londonu in Berlinu 1. 1932 Aljehin že ni bil več v svoji silni formi, na lanskem božičnem turnirju v Hastingsu na Angleškem pa ga je mladi Flohr potisnil celo za pol točke v ozadje.

O izidih borbe za svetovno šahovsko prvenstvo bomo svoje čitatelje sproti obveščali.

Br.

ZA MISLEČE GLAVE

103

Plodovit pisatelj

Neki pisatelj je v svojem življenju napisal 1 romanov, 4 dram, 1 tragedij, v veseloiger in 2 filma. Med posameznimi deli so naslednja matematična razmerja: Če odštejemo romane, ostane polovica za 1 povečanega skupnega števila vseh del; če odštejemo drame, ostane polovica ostanka; če odštejemo še tragedije, ostane spet polovica ostanka in število veseloiger je končno za $\frac{1}{2}$ večje nego polovica tragedij. Kako si izračunamo na preprost način brez več označb z več neznankami število raznih del?

104

Po dolgem ovinku na isto

Poljubno število množimo s 37, prištejemo 111, množimo s 27, število, ki ga sedaj dobimo, dopolnimo na cele tisočake, a od števila tisočakov odštejemo 3. Dobili smo prvotno število. Kako si to razlagamo?

Rešitev k št. 99

(Iz geometrije)

Na krogi narišemo tudi lahko le 4 ploskve, na obroču pa 7.

Rešitev k št. 100

(Premeteni čevljar)

Mož bi moral samo večje postaviti drugače. Dobili bi stavek: »Deset prstov imam, na vsaki roki pet, in dvajset na rokah in nogah.«

Rešitev k št. 101

(Iz lahke plutovine)

Specifična teža plutovine je 0.24. Kroglja z 1 m polmera tehta torej okrog 1000 kg. Malo težko vam bo dvigniti takšno kroglo.

Rešitev k št. 102

(Matematika v besedi)

števnik je: petdeset.

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

FRANCIJA VELIKEMU IZUMITELJU

V spomin na stoletnico smrti izumitelja pretilnega in tkalnega stroja za svileno blago in ustanovitelja južnofrancoške svilene

industrije Jacquarda je uprava francoske pošte izdala znamko z njegovo podobo. — Jacquard je bil Lyončan.

I V E R I I

Čim razumnejši je zdravnik, tem manj pripisuje svoji umetnosti, tem več pa naravi, pacientovemu mišljenju in božji milosti (Leibniz.)

Od vseh cvetlic potrebuje človeška največ sonca. (Michelet.)